

штотыднёвая
грамадска-асветніцкая
газета

KIMPRESS.BY

КУЛЬТУРА

16

красавіка
2022 г

№16 (1559)

У нумары _____

Больш за 5 600 аб'ектаў
налічвае Дзяржаўны спіс
гісторыка-культурных
каштоўнасцей. Як сёння
ахоўваюцца помнікі
мінуўшчыны?

ст. 4

Ці дарэчы японская кухня і
шашлык у магнацкіх
замках і старасвецкіх
сядзібах?

ст. 5

Хто арганізуе Фестываль
чароўных ліхтароў на сваё
90-годдзе?

ст. 6

Далпаты ўдзельнікам мас-
тацкай самадзейнасці? Ніх-
то гэтым не мог пахваліцца.
А ў Вішове маглі!

ст. 12

Косаўскі палац. Фота Ганны ІЛЬЯШЭВІЧ

Гэты дзень па праве могуць лічыць сваім святам многія работнікі сферы культуры і не толькі яны. Захаванне помнікаў гісторыі і культуры – агульная задача і дзяржавы, і грамадскасці, тым больш у Год гістарычнай памяці. Працягваецца папулярызацыя помнікаў гісторыка-культурнай спадчыны, Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей папаўняецца новымі аб'ектамі. Не спыняюцца рэстаўрацыйныя работы па захаванні выдатных помнікаў дойлідства нашай мінуўшчыны – старадаўніх замкаў, храмаў, палацаў, якія прыцягваюць увагу аматараў гісторыі і турыстаў.

Працяг тэмы – у нумары.

18 красавіка –
**Міжнародны
дзень помнікаў
і памятных
мясцін**

Кантроль над сітуацыяй на месцах

12 красавіка адбылася чарговая апаратная нарада міністра культуры Рэспублікі Беларусь Анатолія Маркевіча з начальнікамі ўпраўленняў і аддзелаў міністэрства. Дзякуючы сродкам відэасувязі, удзел у нарадзе прынялі таксама начальнікі ўпраўленняў культуры абласных выканаўчых камітэтаў.

Разглядалася пытанне запаўнення вакансій у сферы культуры, для вырашэння якога, як было адзначана, неабходна актывізаваць супрацоў-

ніцтва з установамі адукацыі ў напрамку мэтавай падрыхтоўкі маладых спецыялістаў і арганізацыі курсаў па перападрыхтоўцы кадраў для ўстаноў культуры. Таксама прапаноўваецца забяспечыць нестачынальныя формы абслугоўвання насельніцтва, стварыўшы магчымасць для выезду спецыялістаў сферы культуры на месцы для работы з грамадзянамі.

Акрамя таго, было ўзнятае пытанне аб рамонце музычных інстру-

ментаў, якія знаходзяцца на балансе ўстаноў культуры. У выніку праведзеных праверак у некаторых рэгіёнах былі выяўленыя інструменты, якія магчыма адрамантаваць і зноў выкарыстоўваць. Міністр звярнуў увагу на неабходнасць выехаць у рэгіёны і азнаёміцца са станам рэчаў у плане забеспячэння ўстаноў музычнымі інструментамі, каб выпрацаваць алгарытм дзеянняў па забеспячэнні імя і ашапіць маштаб неабходных для гэтага сродкаў.

15 красавіка — Міжнародны дзень культуры

15 красавіка 1935 года была прынята міжнародная дамова "Аб ахове мастацкіх і навуковых устаноў і гістарычных помнікаў", і ў сувязі з гэтым заснаваны Міжнародны дзень культуры (World Day of Culture). Гэты дакумент у міжнародна-прававой практыцы называюць "Пакт Рэрыха". У ім змяшчаюцца прыпынковыя палажэнні аб абароне культурных каштоўнасцей і павазе, якую трэба ім аказваць. Заснавальнікі свята лічылі, што неабходна падкрэсліць важнасць усіх сфер дзейнасці культурнага свету. Бо адсутнасць культуры ў грамадстве, спажывецкае стаўленне да прыроды, разбурэнне гістарычных помнікаў прыводзяць да сур'ёзнага крызісу.

Характэрна, што сімвал Міжнароднага дня культуры — Сцяг Міра — у 1997 годзе быў дастаўлены на арбітальную станцыю "Mіr", і з ім працавалі многія міжнародныя экспедыцыі.

Між іншым, у апошні час у некаторых краінах свету ўсё часцей гучаць

заклікі, якія фактычна перакрэсліваюць знакімігі "Пакт Рэрыха".

"Светам літаральна авалодае вар'ыгтва, — не так даўно выказаўся па дадзенай сітуацыі прэзідэнт Сербіі Аляксандр Вучыч. — Ніхто нікога не слухае, усе ўсім пагражаюць. Вы трапляеце ў сітуацыю, калі вам гавораць, што Юрый Гагарын больш не можа быць у фондзе касманаўтаў свету. Пачакайце крыху, людзі, Юры Гагарын — першы чалавек, які паляцеў у космас! Як гэта вам прыйшло ў галаву выключыць яго з фонду? Некаторыя прапануюць не вучыць Дастаеўскага ў школе, таму што ён рускі. А хто з пісьменнікаў важнейшы за Дастаеўскага?"

Нагадаем, што раней амерыканская НКА Space Foundation паведала аб адмене штогадовай вечарыні "Ноч Юрыя". Арганізатары патлумачылі, што рашэнне перайменаваць свята было прынята "ў святле бягучых падзей у свеце".

Таксама паведамлялася, што ў міланскім уні-

версіцеце былі адмененыя лекцыі аб творчасці Фёдора Дастаеўскага вядомага славіста, пісьменніка і перакладчыка Паола Нары. Акрамя таго, "Ла Скала" адхіліла ад працы дырыжора Валерыя Гергіева.

Тут дарчы сказаць, што "культура" ў перакладзе з санскрыцкага азначае "шанаванне святла" і выяўляе імкненне чалавека да самаўдасканалення і спазнання прыгожага...

Цэнтральны элемент "Сцяга Міра"

Адказы з Міністэрства

"К" працягвае публікаваць адказы на пытанні і прапановы, якія паступілі да супрацоўнікаў Міністэрства культуры падчас правядзення адзіных дзён інфармавання ў рэгіёнах краіны.

Паступаючы ў каледж, абітурыента аказваюцца ў няпростай сітуацыі, бо навучанне ў ДШМ заканчваецца ў маі, а ўступныя іспыты праходзяць у жніўні. Вялікі часавы пе-

рапынак негатыўна адбіваецца на творчай форме абітурыента. Ці магчыма разгледзець пытанне аб пераносе ўступных іспытаў у творчыя ССНУ на больш ранні тэрмін (першая палова ліпеня)? На наш погляд, гэта зробіць больш плаўным пераход ад першай да другой ступені адукацыі.

Пытанні аб тэрмінах правядзення ўступнай кампаніі знаходзяцца

ў кампетэнцыі Міністэрства адукацыі. Аднак змяненне тэрмінаў прыёму ва ўстаноў сферы культуры ставіць у няроўняны ўмовы ўсіх астатніх абітурыентаў краіны. У наступным навучальным годзе ўвядзіцца Нацыянальны экзамен, сумешчаны з ЦТ, таму механізмы залічэння будучы прапрацоўвацца дадаткова на працягу 2022 года.

Акно ў Беларусь

У Дубаі завяршылася сусветная выстава "ЭКСПА-2020". Беларускі павільён дасягнуў адзнакі ў мільён наведвальнікаў, а прафесійны выставачны часопіс Exhibitor удастоіў экспазіцыю адмысловага ўпамінавання ў намінацыі "Найлепшыя элементы і дэталі".

Пахвальны водгук атрымаў цэнтральны элемент павільёна — манументальная тэкстыльная скульптура "Дрэва Пазнання" мастачкі Хрысціны Высоцкай. Аб'ект вышэйшай дзевяці метраў складаецца з габелена, створанага на ручным ткацкім станку, і абкручанага ніткамі дроту. Уся праца зроблена ўручную. Апорны ствол з канатаў сімвалізуе патак энергіі роднай зямлі. Само дрэва ўвасабляе сувязь мінулага і цяперашняга, рух уверх. Энергія каранёў уздымаецца фантанам, а з галін спускаюцца цыліндры — людзі, плады дрэва нашай культуры.

Арт-аб'ект стаў акцэнтам трохпавярховага павільёна, плошча якога склала амаль 1400 квадратных метраў. Па залуе пракціроўшчыкаў, швейцарскай кампаніі NUSSLI Group, беларуская экспазіцыя адсылае да прыгажосці і таямнічасці старадаўніх лясоў. "Нібыта дрэвы ў лесе, якія становяцца мацней і жывуць даўжэй, калі растуць разам, мы таксама можам здабыць лепшую

будучыню ў супрацоўніцтве", — адзначана ў канцэпцыі. Такім чынам у павільёне раскрыта ідэя яднання прыроды і тэхналогіі, а таксама неабходнасці супольнай працы дзеля развіцця.

Наша краіна прэзентавала інавацыйныя рашэнні. Напрыклад, біяпрынтар новага пакалення, здольны ўзнаўляць жывыя клеткі, энергазавальную турбагенератарную ўстаноўку, беспілотны лятальны апарат "Бусел М40" і іншыя распрацоўкі айчынных навукоўцаў. Таксама ў павільёне прэзентавалі беларускія прадукты харчавання. Як адзначылі ў дырэкцыі павільёна, асабліва ўвагу замежнікам прыцягнулі раздзелы, прысвечаныя прыродным багачам і культурным каштоўнасцям. Пра турыстычныя магчымасці, а таксама пра інвестыцыйны і эканамічны патэнцыял усіх абласцей і сталіцы гасіям павільёна расказалі падчас рэгіянальных дзён.

Бліжэй пазнаёміцца з нашай спадчынай дазваляе выстава Дар'і Матро-

савай — найлепшага еўрапейскага фатографа 2020 года, пераможцы міжнародных конкурсаў. Яна паказала серыю жаночых партрэтаў, у кожным з якіх праз касцюм, макіяж і дэкарацыі прэзентавана пэўная частка нашай спадчыны. Напрыклад, адна з герайн паўстала ў вобразе Ефрасініні Полацкай. Яшчэ адна мадэль знялася ў сукенцы, аздобленай прынтам з літарай "ў" — сапраўдным сімвалам беларускай мовы. З музычным мастацтвам замежнікаў пазнаёмілі Заслужаныя аматарскіх калектываў Рэспублікі Беларусь ансамбль народнай музыкі "Вышчанка" Столінскага гарадскога Дома культуры, заслужаны калектываў Рэспублікі Беларусь фальклорны гурт "Купалінік", гурты "Багач" і "Медуница".

Данііл ШЫЙКА
Фота: keller-fotografie.de

Тэкстыльная скульптура "Дрэва Пазнання"

Газета — рэгіёны — чытач

Падчас маючых адбыцца ў краіне суботнікаў работнікі культуры будучы добраўпарадкаваць і аглядаць тэрыторыю свайх устаноў. Як арганізуюць суботнікі ў Гродзенскай вобласці?

Алена Клімовіч, начальнік упраўлення культуры Гродзенскага аблвыканкама:

— Традыцыйна работнікі галіны культуры будучы прыбіраць тэрыторыю, якая прылягае

да іх неспасаднага месца працы. Акрамя таго, мы правядзем добраўпарадкаванне тэрыторыі парка 18 стагоддзя ў аграгарадку Пагародна Воранаўскага раёна. Абавязкова прыбяром Стары і Новы замак у абласным цэнтры, замкавую гару, і дом Ажэшка. Таксама — 68-й Гродзенскі ўмацаваны раён, або Лінію Молатава. Яшчэ — памятник археалогіі: курганны магілык у Зэльвінскім раёне. Таксама Лідскі, Гальшанскі, Навагрудскі і Любчанскі замкі. Вядо-

ма, гэта толькі частка тых аб'ектаў, якім наладзім належаўную ўвагу.

На мінулым тыдні прайшла чарговая творчая стажыроўка кіраўнікоў замежных беларускіх калектываў і кіраўнікоў грамадскіх аб'яднанняў беларусаў замежжя. Пачас выезду ў Гомельскую вобласць дэлегацыя наведвала Веткаўскі музей стараабрадніцтва і беларускіх традыцый. Высвятляем, як сустракалі гасцей у музеі.

Пётр Цалка, дырэктар Веткаўскага музея стараабрадніцтва і беларускіх традыцый:

— Вядома, нашым гасцям было цікава пераняць досвед па стварэнні і падтрымцы музея, бо многія з іх самастойна вядуць падобныя практыкі беларусазнаўства ў сваёй краіне. Для іх мы паказвалі тэхніку народных рамстваў, а таксама абрады, побытавыя танцы. Супрацоўнічаем з беларускімі дыяспарамі даўно, у пры-

ватнасці, неаднаразова бывалі ў Томску, Іркуцку, Даўгапілсу. Там мы знаходзім перасяленцаў з беларускімі каранямі з часоў Стальпінскай рэформы і нават раскіданых па свеце стараабрадцаў перыяда Ніканаўскай рэформы. Такім чынам, мы заключылі пагадненні, што і самі будзем прыязджаць да іх з напрацоўкамі музея, і заўжды будзем чакаць іх у нас.

Падрыхтаваў Павел САЛАЎЕЎ

Суботнік "у Коласа"

Сёння, 16 красавіка, супрацоўнікі Міністэрства культуры на чале з міністрам Анатоліем Маркевічам добраўпарадкаваць тэрыторыю сядзібы "Ласток" і "Смоляны" Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа ў Стаўбіоўскім раёне. Адметна, што месца выбрана не выпадкова: сёлета адзначаецца 140-годдзе з дня нараджэння народнага паэта Беларусі, асабе якога ў год Гістарычнай памяці дзяржава надае асаблівае значэнне.

Выступае духавы аркестр

Узрост росквіту

У Вялікай зале Палаца культуры Маладзечна днём адбыўся канцэрт, прысвечаны 60-годдзю Народнага аматарскага калектыву Рэспублікі Беларусь — Духавога аркестра Маладзечанскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. К. Агінскага. У зале сабралася шматлікая публіка: выпускнікі і былыя артысты, прадстаўнікі розных рэгіёнаў краіны і проста прыхільнікі добрай музыкі.

“60 гадоў — толькі пачатак!” — гаварылася ў відэавізіты ў пачатку ўрачыстасці. Узгадаліся часы, калі толькі што створаны аркестр пачаў развіваць Юлія Дзімітранка. Менавіта ён увёў у рэпертуар маштабныя класічныя творы, для выканання якіх прапавалася прафесійная падрыхтоўка.

Пад трыццацігадовым кіраўніцтвам Юлія Паўлавіча духавы аркестр неаднаразова станавіўся пераможцам рэспубліканскага конкурсу аркестравых і харавых калектываў сярод сярэдніх спецыяльных навучальных устаноў культуры і мастацтва, здзісьняў гастрольныя паездкі па Беларусі.

Наступны кіраўнік аркестра Марцалін Дабравольскі — дасведчаны, высокапрафесійны музыкант, таленавіты і прышчэпавы выкладчык. Асабліваю ўвагу ён звяртаў на выбар музычных твораў, якія павінны быць цікавымі і карыснымі для навучэнцаў-аркестрантаў і пачынаючых дырыжораў, а таму цяперашні рэпертуар духавога аркестра вучылішча вельмі разнастайны.

У 1995 годзе аркестру было наладзена

званне народнага. Маладзечанскія музыканты станавіліся лаўрэатамі абласных і рэспубліканскіх конкурсаў. Дасюль кожны год духавы аркестр прымае ўдзел у рэспубліканскіх і абласных фестывалях духавай музыкі.

З 2014 года кіраўніком калектыва становіцца малады дырыжор, выпускнік Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі, Аляксей Андрэеў. Новы кіраўнік працявае развіваць традыцыі, закладзеныя яго папярэднікамі. Калектыву супрацоўнічае з беларускімі і замежнымі выканаўцамі, удзельнічае ў разнастайных фестывалях і конкурсах, з’яўляецца ўпрыгожаннем урачыстасцей.

Сама праграма віншавальнага канцэрта змяшчала сучасны рэпертуар, цікавыя спалучэнні музычнага выканальніцтва, харэаграфіі, акцёрскага майстэрства. Яркі і запамінальны сусветны хіт прагучалі ў папурі на мелодый гуртоў “Queen”, “The Rolling Stones”, “ABBA”, а таксама сусветных зорак: Майкла Джэксана, Adele у сумесным выступленні з хорам “For-Te”, а таксама салістаў Ладзі Смолік і Яўгена Андрыша.

Але ў рэпертуары аркестра, безумоўна, ёсць і акадэмічныя палотны, традыцыйныя маршы і песні, якія гучаць падчас фестываляў і шэсцяў, асабліва ў Дзень Перамогі 9 мая.

Кратыўны выступ нікога не пакінуў абьякавым. Сёння калектыв са сваім кіраўніком упэўнена крочыць па шляху прафесійнага ўдасканалення. Гэта — залог будучых поспехаў і пашырэння кола аматараў духавай аркестравай музыкі.

Павел САЛАЎЕУ
Фота: molmk.by

Гэта мая газета

Вольга Коласава, навуковы супрацоўнік Вілейскага краязнаўчага музея:

— У газеце мне найбольш падобаюцца матэрыялы аб гістарычных падзеях, мясцінах, асобах, краязнаўчых выставах і праектах.

Вядома, для нас, музейных супрацоўнікаў, найбольш актуальнымі з’яўляюцца публікацыі на гістарычную тэматыку, асабліва сёлета, калі абвешчаны Год гістарычнай памяці. Кожны шукае на вашых старонках тое, што для яго найбліжэй.

Асабіста мне ў газеце не стае тэкстаў аб музеях, і не аб рэспубліканскіх, сталічных — хацелася б бачыць больш матэрыялаў аб дзейнасці рэгіянальных музеяў, такіх, як наш, іх праектах, праблемах, аб працы нашых калег. Безумоўна, нас цікавяць і мастацтва, і тэатр, але ў першую чаргу цікава было б больш чытаць аб музейных установах.

Таццяна Іванова, загадчык сельскай бібліятэкі аграгарадка Гальшаны:

— Мы часта даслаем у вашу газету свае тэксты, і вельмі задаволеныя, што гэтая інфармацыя абавязкова з’яўляецца ў друку. З задавальненнем

чытаем вашыя матэрыялы не толькі аб рабоце бібліятэчнай сістэмы — нам цікава даведацца аб тэатральным жыцці Беларусі, аб дзеях культуры ў самых розных сферах.

Звяртаем увагу на тэксты аб гістарычных мясцінах, помніках гісторыі і культуры, знаходзім на вашых старонках ідэі, куды можна з’ездзіць у Беларусь, каб пабачыць нешта цікавае. Мне вельмі цікава таксама матэрыялы, датычныя захавання прыямлі аб падзеях Вялікай Айчыннай вайны, мой бацька таксама быў яе ветэранам. І дужа прыемна, што вашае выданне выходзіць на беларускай мове.

Апытанне месяца!

Калі б я быў(-ла) міністрам культуры Беларусі, то... (дапішыце)

Нашы чытачы могуць пад сваім імем або ананімна даслаць у рэдакцыю прашанне, якія б яны перш-наперш ажыццявілі, калі б ўзначальвалі Міністэрства культуры.

Самыя цікавыя і канструктыўныя з іхбудуць надрукаваныя ў газеце і на сайце.

Адрас электроннай пошты: kultura@tut.by
або звяртаецца па тэлефонах +375 29 294 72 43, 8 017 203 75 74
Чакаем вашы прашанні!

Хто найлепшы ў “Лявонісе” і польках?

Шосты раз адкрыты конкурс беларускіх народных танцаў “Ветразь” сабраў у сталіцы выканаўцаў з розных куткоў краіны. Сёлета на спаборніцтва завіталі 52 пары і 62 салісты — ад вучняў пачатковых класаў да працоўнай моладзі.

Аўтар праекта Мікалай Коленка называе “Ветразь” малодшым братам фестывалю “Берагіня”, бо яны маюць агульныя прыкметы — выяўленне, аднаўленне, перайманне і папулярызаванне народнай спадчыны свайго краю. Да прыкладу, абавязковую праграму для ўсіх узроставак катэгорыі складаюць “Лявоніха” і полькі. Але на конкурснай пляцоўцы не пабачыць цалкам ідэнтычных танцаў: кожны паказвае адметны варыянт, які бытаваў у іх мясцовасці. Дарэчы, геаграфія конкурсу шырокая. Да мінскіх танцораў далучыліся выканаўцы з Асіповіцкага, Віцебскага, Шчучынскага, Слуцкага і іншых раёнаў.

Барысаўшчыну прадставіў заслужаны аматарскі мастацкі калектыв “Берагіня” Мётчанскага дзіцячага сада-сярэдняй школы. Уздзельнік гурта, дзевяцікласнік Аляксей Кавальчук сёлета выступаў толькі ў конкурсе салістаў, бо яго партнёрка крыху старэйшая, ужо скончыла школу і працягвае навучанне ў Гомелі. “Адналюб! З іншымі дзяўчынамі не

хоча танчыць”, — усміхаецца кіраўніца калектыву Антаніна Абрамовіч. Цяпер хлопец адстойвае гонар гурта сам у імправізацыйных танцах “Жабка” і “Яблычка”, якія прапрабуюць яшчэ большай трываласці і спрыту, чым парныя. Але задача не пужае юнака. Ён займаецца ў калектыве з першага класа і імкнецца не прапусціць штогоднёвыя рэпетыцыі.

Молалдз з харэаграфічнай адукацыяй да спаборніцтваў не дапускалі. Найперш, ставіць прафесіяналаў у паядынак з самадзейнымі танцорамі няправільна праз розніцу ў падрыхтоўцы. Да таго ж арганізатары засяродзіліся не на кананічных завучаных формах, а на перанятых натуральных чынах, “з нагі ў нагу”, ад жыхароў свайго краю. Кожны рэгіён мае ўласны асабліваці пластычнага самавыяўлення, і дзіўна было б глядзець, як пары з Гомельшчыны выконваюць гэтыя танцы ў вар’янце, уласцівым Гродзеншчыне.

Вядома, ацэньваюць эксперты не толькі тэхніку і адпаведнасць мясцовай трады-

цыі. Яны сочаць, ці стасуюцца знешні выгляд і паводзіны танцораў з народным этыкетам, які будзе на прышчэпе не прыніжаць годнасць іншага чалавека. І недарма адносіны паміж моладдзю на вачорках былі рэгламентаваныя, бо дзяўчына магла палічыць абразай занадтавольныя дотыкі партнёра. Як казалі папярэднія пакаленні, спіна дзяўчыны не гармонік, каб на ім іграць. Што да знешнасці, то эксперты могуць зняць балы нават за кідкі макіяж ці незаплеценыя валасы, бо гэта таксама парушэнне народнага этыкету. Нарэшце, важную ролю адыгрываюць касцюмы. Уздзельнікі мусілі выходзіць на пляцоўку ў традыцыйных святочных строях свайго рэгіёна — арыгіналах ці копіях з тыповым кроем, арнаментальным аздабленнем і каларовай гамай. І гадоўнае — душэўны стан танцораў, таму што менавіта эмацыяны запал робіць рытмічныя рухі мастацтвам.

— Першы падобны конкурс я ўбачыў у сярэдзіне 1990-х гадоў. І тое што на спінах танцораў віселі нумары, спа-

чатку напружвала. Гэта было нязвыкла для фальклорных імпрэз. Але потым стала зразумела, што фактар спаборніцтва надае высокі эмацыяны градус выкананню. Танец становіцца не проста наборам рухаў, а сродак самавыяўлення. І гэта моцна прываблівае дзяцей, бо па сваёй псіхалогіі яны імкнуцца выглядаць лепшымі. Элемент спаборніцтва натуральны для народнай харэаграфіі, бо адной з мэт танцораў, асабліва індывідуальных, была самапрэзентацыя, — кажа старшыня рады экспертаў, кандыдат культуралогіі Вячаслаў Калаціш.

Конкурс “Ветразь” можна лічыць гатовым рашэннем адразу дзвюх праблем, якія турбуюць дзяржаву, педагогаў і бацькоў, — як выхавачы патрыёта і як вышлягнуць дзяцей са свету відэагульні і сацыяльных сетак. Формула простая. Ператварыць знаёмства са спадчынай у захапляльную місію.

Даніл ШЭЙКА
Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Ад прадзедаў спакон вякоў нам засталася спадчына...

18 красавіка адзначаецца Міжнародны Дзень аховы помнікаў і гістарычных месцаў, дзіві якога – “Захаваем нашу гістарычную радзіму”. Свята адзначаецца з 1984 года, каб прыцягнуць увагу грамадскасці да абароны і захавання культурнай і гістарычнай спадчыны, неад’емнай часткай якой з’яўляюцца помнікі архітэктуры. Яны адлюстроўваюць характар эпохі, могуць расказаць аб гістарычных падзеях, каштоўнасцях і ўмовах бытвання таго часу, калі яны будаваліся. Дбайнае стаўленне і абарона гістарычных і памятных месцаў з’яўляецца тым унёскам у гісторыю, які можа зрабіць кожны з нас.

Прадухіленню разбурэння найбольш важных гістарычных будынкаў і захаванню культурнай спадчыны ў Рэспубліцы Беларусь сёння надаецца самая пільная ўвага. Найбольш значныя аб’екты спадчыны — помнікі археалогіі, архітэктуры і горадабудаўніцтва, гісторыі, мастацтва, нематэрыяльныя праявы творчасці чалавека (звычай, традыцыі, абрады), якія падлягаюць дзяржаўнай ахове, уключаны ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспубліцы Беларусь, які штогод пашыраецца, і сёння налічвае больш за 5 600 аб’ектаў.

НАШЫ ў UNESCO

За перыяд з 1994 года Рэспубліка Беларусь значна павялічыла прысутнасць беларускіх аб’ектаў спадчыны ў спісах UNESCO. Так, у спіс Сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны UNESCO ўключаны помнік прыроды Белавежская пушча (1992), замкавы комплекс “Мір” (2000), архітэктурна-культурны комплекс рэзідэнцыі Радзівілаў у Нясвіжы і пункты геадэзічнай дугі Струве (2005). У папярэдні спіс Сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны UNESCO ўключаны Аўгустоўскі канал, Спаса-Праабражэнская царква і Сафійскі сабор у Полацку, Барысаглебская (Каложская) царква ў Гродна, калываўны збудаванні абарончага тыпу ў Беларусі, Польшчы і Літве, драўляныя цэрквы Палесся.

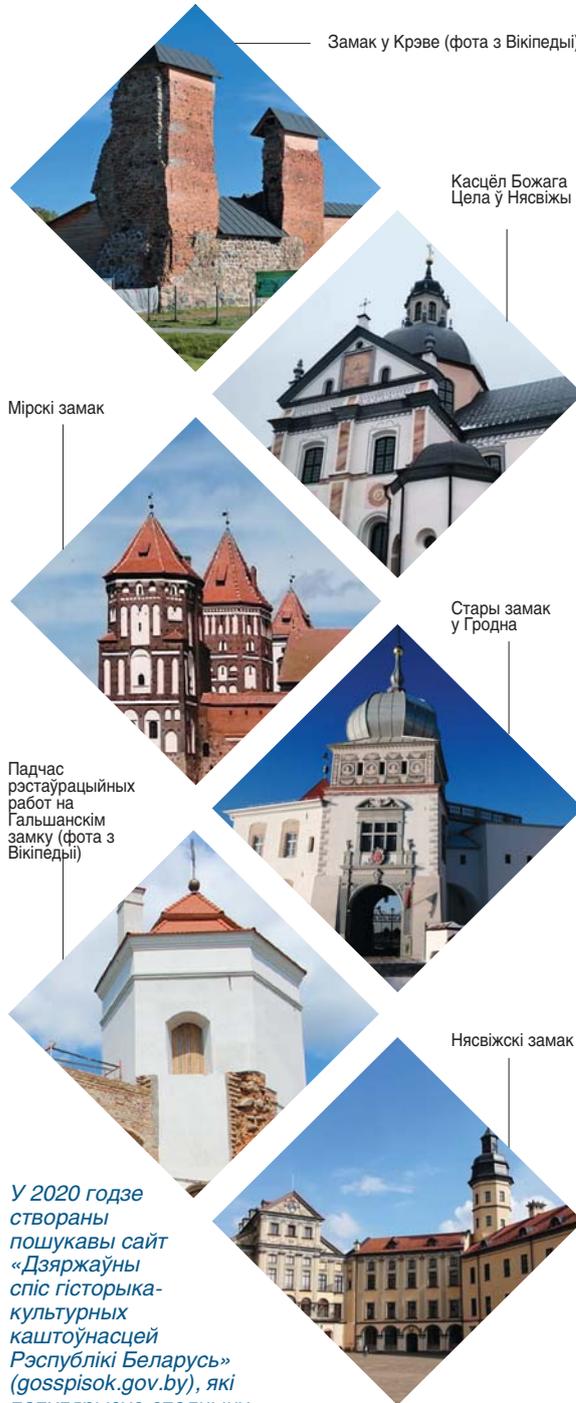
Рэспубліка Беларусь стала адной з краін, якія ў 2006 годзе ратыфікавалі Канвенцыю аб ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны UNESCO. У спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны UNESCO ўключаны святочны калядны абрад «Калядныя цары» у вёсцы Семежава Капыльскага раёна Мінскай вобласці (2009), святкаванне ў гонар пакланення іконы Маці Божай Будслаўскай у горадзе Будслаў Мядзельскага раёна Мінскай вобласці (2018), вясновы абрад «Юраўскі карагод» у вёсцы Пагост Жыткавіцкага раёна Гомельскай вобласці (2019), культура бортніцтва Беларусі і Польшчы (2020). У 2021 годзе ў Сакратарыят Канвенцыі UNESCO для ўключэння ў Рэпрэзентатывны спіс нематэрыяльнай культурнай спадчыны чалавецтва накіравана намінацыя «Саломаліцкае Беларускае мастацтва, рамяство, уменне», а ў 2022 годзе — яшчэ адна намінацыя «Вяцінанка — традыцыйнае мастацтва рэзкі з паперы ў Беларусі».

АХОЎВАЕЦЦА ЗАКОНАМ

Тысячагадовая гісторыя ўзнікнення, станаўлення і развіцця беларускага народа адзначана шматлікімі адметнымі сведчаннямі гераізму, націўнай творчай велічы, працоўнага плёну нашых продкаў. Найбагацейшы гісторыка-культурны набытак адлюстроўвае гістарычны лёс і асаблівасці менталітэту нацыі, сведчыць пра адметны сацыяльны досвед мінулых пакаленняў. Мінулае народа ўвасоблена ў шматлікіх матэрыяльных і нематэрыяльных сведчаннях яго гістарычнага шляху: помніках археалогіі, архітэктуры, горадабудаўніцтва, гісторыі, мастацтва, элементах традыцыйнай культуры.

“Ад прадзедаў спакон вякоў нам засталася спадчына...” — неўміручыя словы Янкі Купалы раскрываюць глыбінны карані культурнага і гістарычнага набытку, яго значэнне дугі ўпэўненага руху ў будучыню. Забеспячэнне належнага захавання і рацыянальнага выкарыстання гісторыка-культурнай спадчыны з’яўляецца адной з важных умоў устойлівага сацыяльна-эканамічнага развіцця дзяржавы і ўмацавання яе прэстыжу на міжнароднай арэне. З мэтай правядзення эфектыўных мерапрыемстваў па прадухіленні негатыўнага ўздзеяння на гісторыка-культурныя каштоўнасці ў Рэспубліцы Беларусь створана належная прававая база, якая заснавана на багатым нацыянальным і міжнародным досведзе аховы спадчыны.

Значны ўплыў на справу аховы спадчыны і ўдасканаленне заканадаўчай базы захавання культурнага і гістарычнага набытку народа Беларусі аказваюць міжнародныя акты. На сённяшні дзень Рэспубліка Беларусь далучылася да Канвенцыі аб абароне культурных каштоўнасцей у выпадку ўзброенага канфлікту (1954) і двух пратаколаў да яе. Канвенцыі аб мерах, накіраваных на забарону і папярэджанне незаконнага вывазу, увозу і перадачы права ўласнасці на культурныя каштоўнасці (1970), Канвенцыі аб ахове сусветнай культурнай і прыроднай спадчыны (1972), Канвенцыі аб

У 2020 годзе створаны пошукавы сайт «Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь» (gospisok.gov.by), які папулярна з’яўляецца спадчынай беларускага народа

ахове нематэрыяльнай культурнай спадчыны (2003) і Канвенцыі аб ахове і заахочванні разнастайных форм культурнага самавыяўлення (2005). Важным дасягненнем заканадаўчай дзейнасці ў галіне аховы гісторыка-культурнай спадчыны ў другой палове 1990-х гадоў — першым дзесяцігоддзі XXI стагоддзя — была комплексная сістэма прававога рэгулявання грамадскіх дачыненняў у галіне гісторыка-культурнай спадчыны, у тым ліку рашэнне пытан-

Замак у Крэве (фота з Вікіпедыі)

Касцёл Божых Цела ў Нясвіжы

Мірскі замак

Стары замак у Гродна

Падчас restauryracyjnykh rabot na Galyshanskim zamku (фота з Вікіпедыі)

Нясвіжскі замак

няў гарманізацыі заканадаўчых актаў з канвенцыямі UNESCO і іншымі міжнароднымі дагаворамі Рэспублікі Беларусь.

ПОСПЕХІ І ПЕРСПЕКТЫВЫ

3 лютага 2017 года пачаў дзейнічаць Кодекс Рэспублікі Беларусь аб культуры, які, паміж іншага, сістэмна рэгулюе прававыя дачыненні ў сферы аховы гісторыка-культурнай спадчыны. У цяперашні час, з улікам пяцігадовай практы-

кі яго прымянення, выявіліся пэўныя пытанні, якія патрабуюць дапрацоўкі і ўдакладнення. Праектам Закона Рэспублікі Беларусь «Аб змяненні законаў па пытаннях культуры», які знаходзіцца на разглядзе ў Палаце прадстаўнікоў Нацыянальнага Сходу Рэспублікі Беларусь, прадугледжваецца карэкціроўка палажэнняў Кодекса.

Задача дзяржавы сёння — завяршыць ужо пачаты маштабныя праекты, якія дазваляць аб’ектам спадчыны паўстаць у адзін шэраг з ужо сусветна вядомымі ў свеце беларускімі архітэктурнымі жамчужынамі. Штогод праводзіцца вялікая праца па рэстаўрацыі, рамоне і тэхнічным абслугоўванні сотняў аб’ектаў гісторыка-культурнай спадчыны з мэтай падтрымання іх у належным стане, прыстасавання пад новыя функцыі і ўключэння ў турыстычны і культурны абарот. На дзяржаўным узроўні гэтага задачы вырашаюцца ў рамках шэрагу дзяржаўных праграм, фонда Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь па падтрымцы культуры і мастацтва і рэгіянальных інвестыцыйных праграм. Дзяржава праводзіць маштабныя работы, у тым ліку на замках у Крэве, Навагрудку, Галышанах, Старым замку ў Гродна, палацавых комплексах у Ружаных, Косаве, Жылічах, Закозельі, Свяжы, Юравічах, храмах у Нясвіжы і Полацку і іншых аб’ектах спадчыны.

У адпаведнасці з Кодексам, Нацыянальнай стратэгіяй устойлівага сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь на перыяд да 2030 года і Праграмай сацыяльна-эканамічнага развіцця Рэспублікі Беларусь на 2021–2025 гады, захаванне і прымяненне гісторыка-культурнай спадчыны краіны з’яўляецца важным фактарам нацыянальнай ідэнтычнасці і беларускай дзяржаўнасці, і вызначана адной з галоўных дзяржаўных задач у развіцці культуры. Матэрыяльныя і нематэрыяльныя каштоўнасці грамадства, узятыя пад ахову дзяржавы, з’яўляюцца аб’ектамі нацыянальнай биспекі Беларусі і прыярытэтнымі напрамкамі культурнай палітыкі нашай краіны.

У Міжнародны дзень помнікаў і гістарычных мясцін асабліва хочацца адзначыць, што для захавання памяці не абавязкова быць гісторыкам-краязнаўцам ці работнікам культуры. Не самі па сабе разбураюцца стагоддзвыя сцяпенні — іх разбураюць аб’якаваць і невуцтва! Неабходна проста не быць аб’якавамі, любіць і шанаваць сваё мінулае, а таксама вучыць гэтаму сваіх дзяцей!

Упраўленне па ахове гісторыка-культурнай спадчыны Міністэрства культуры
Фота Антона РУДАКА

Ролы па-радзівілаўску?

У інтэрнэт-стужцы трапіла на вочы дзіўная рэклама музея-запаведніка “Нясвіж”. Пасля прагулкі па парку і экспазіцыйных залах наведвальнікаў запрашаюць у кафэ “Палацавае” пакаштаваць сакавітыя... ролы.

Атрымліваецца, наслухаўшыся падчас экскурсіі пра мядзведжыя лапы пад вішнёвым соусам, а як разыграецца апетыт — калі ласка, японская кухня або бизнес-ланч? Зразумела, не кожны дазволіць сабе баяваць, як Радзівілы, але дзіўна неяк убачыць падобны падбор страў у ўстанове, што знаходзіцца ў сценах славаўтага палаца. У музеі-запаведніку “Нясвіж” патлумачылі: у аб’яву закралася памылка. Сапраўды, раней падыходзілі да абслугоўвання па прынцыпе сеткавых кафэ хуткага харчавання — танна і немудрагеліста. У цяперашнім меню ёсць драпікі з каўбасамі, сёмгай або грыбным соусам, грэнкі з салам, суп-пюрэ. Не ролы і бульбач-фры, але ўсё адно неяк не па-магнацка.

— Наша меню ўяўляе сабой фантазію на тэму традыцыйнай кухні. Гэта стравы, якія гатавалі і ў багатых замках, і ў сялянскіх хатах. На жаль, не маем магчымасцей цалкам прэзентаваць кухню Радзівілаў. Але ў нас плануем дадаць у меню лазанкі — тутэйшы варыянт лазанні. Гэта квадраткі прэснага цеста з рознымі начинкамі, ад мяса да ягад. Страва распаўсюдзілася на нашых землях у часы Боны Сфорцы, перыяд любові да ўсяго італьянскага пры каралеўскім двары, — пракаментвала адміністратар Анастасія Паддубская.

Ад традыцый не адварнуліся і суседзі. Рэстаран Мірскага замка прапануе разнастайныя стравы беларускай кухні па старадаўніх рэцэптах. Напрыклад, ялавічыну з вішнёвым соусам па ўзоры той, якой частаваліся апошнія ўладальнікі замка Святаполк-Мірскія.

Адказня за харчаванне ў самых папулярных турыстычных мясцінах мяне супакоілі, але стала цікава: ці так жа ладна ў іншых краях? Напрыклад, у сёлетаўняй Культурнай сталіцы — Оршы. Там у адноўленым будынку езуіцкага калегіума, які ўзвышаецца ў гістарычным цэнтры горада, працуе кафэ “Замкавае”. Цэлы раздзел меню адведзены пад стравы беларускай нацыянальнай кухні. Драпікаў ажно чатыры варыянты — звычайныя са смятанай, “Ад пападзі” з язьком, “Святочныя” са свінінай і “Траецкія” з ветчынай. Ёсць свініна ў розных варыяцыях. Але называй ты яе хоць “па-ваяволску”, хоць “па-каралеўску”, гэта ўсё адбіўна з грыбамі і маянэзам. Спатоіць голад можна, але ўразіць турыста гэтым наўрад ці атрымаецца.

Як жа адшукаць унікальны кулінарны стыль? А хача б стварыць меню на густ свайго земляка Уладзіміра Караткевіча. Уключыць можна туды смажа-

Пачастунак у рэстаране Мірскага замка

ныя страчкі і смарчкі. Аlesь Асіпенка прыгадваў, як пісьменнік сам гатаваў іх па рэцэпце, адкапаным ці то ў бібліятэцы Радзівілаў, ці то ў архіве Сапегі. Альбо пачастунак ксяндза Леанарда Жыховіча з рамана “Чорны замак Альшанскі” — запечаны ў цесце карп, тапелец, варэнне са сцяблін аеру. А для паляпшэння апетыту — крупнік з мёду, спірту і спецыяў, які Уладзіміра Караткевіча і Адама Мальдзіса навучылі гатаваць у Вільні.

Трымаем шлях у сталіцу. Наведвальнікаў Лошыцкага сядзібна-паркавага комплексу запрашае кафэ “Лошыцкі фальварак”. Там прапануюць бліны з ветчынай і сырам, шашлык, бульбу фры, салату са свежай капусты, бургеры. На інтэрнэт-форумах наведвальнікі хваляць даступныя кошты і прыемную

атмасферу ва ўстанове. Але няўжо не дадалося б станючых водгукаў, каб уладальнікі расправаілі меню, якое адпавядае месцу?

— Звестак пра нейкія асаблівыя стравы ў рацыёне ўладальнікаў Лошыцкай сядзібы не захавалася. Была традыцыйная шляхецкая кухня. Але можна прыгадаць, што Яўстафій Любанскі, каб уразіць гасцей сядзібы, адмыслова заказваў мяса з Масквы. Ці то цяляціну, ці то ялавічыну, — расказвае вядучы навуковы супрацоўнік Музея гісторыі горада Мінска Васіль Сідаровіч. — Не варты забываць, што пры Яўстафій Любанскім у Лошыцы з’явіліся першыя яблыньвыя насаджэнні.

Такім чынам, візітоўкай установы можна было б зрабіць яблычныя дэсерты, падаваць

печаныя плады, пірагі, аладкі, сарбет. Уладальнік кафэ, мінскі холадакамбінат №2, пайшоў па самым простым шляху і патэнцыял лакацыі не скарыстаў.

Здзіўляе засяроджанасць на драпіках ва ўстановах, якія аб’яваюць традыцыйную кухню. Нядаўна на старонках “К” загалдак кафедры этналогіі і гісторыі мастацтваў БДУ Тадэвуш Наваг-

родскі расказваў, што доўгі час гэтая страва ні ў якіх крыніцах не згадвалася. І нават дапусціў, што драпікі маглі з’явіцца ў савецкі час ва ўстановах грамадскага харчавання. Але ўладальнікі ўстаноў харчавання нібы не хочучь ведаць іншых страў.

Калі ў гатаванні закусак і гарачых страў яшчэ спрабуюць перадаць нейкі дух даўніны, то з дэсэртамі і напоймі — бяда. Мількшэйкі, звычайны чай ці кава, марозіва, апельсіны і лімоны з цукрам... А можна ж нават каву па-шляхецку падаваць!

Як апісвае шэф-кухар і даследчыца Алена Мікульчык, гэты напой в а р л і ў турцы, рабілі яго дастаткова моцным і часта дававалі кардамон, карыцу, мускат, імбір і міндаль. Піць такую каву належала наступным чынам: глыток насычанай кавы, паўза, глыток вады з лімонам, каб асвятліліся рэцэптары, ізноў кава. Затым падавалі нешта салодкае.

Варыянты, што паднесці на дэсерт, безліч. Напрыклад, у шляхты карысталіся папулярнасцю мельшпейсы — нешта кшталту мяккага бісквіту або суфле на вялікай колькасці яек. Пад уплывам еўрапейскай моды ў меню трапілі пудынгі, яг салодкія, так і мясныя. Не забываліся на спрадвечна беларускія стравы: аўсяныя кісель, кулагу і пернікі.

Падсумоўваючы, можна сказаць, што ёсць пытанне з пазіцыянаваннем аб’ектаў грамадскага харчавання ў гістарычных месцах. Чаму б уласнікам не задумацца аб паўнацэннай прыязы да лакацыі, пра стварэнне ўнікальнага стылю? Было б цудоўна, калі б турыст мог прывезці з падарожжа не толькі сувеніры, але і гастронамічны ўражанні, калі б амаатар кулінарыі мог папоўніць калекцыю адметным рэцэптам. Турысты зацікаўленыя ва ўнікальных паслугах. І нават арыгінальны абед можа зрабіць аб’ект больш прыцягальным, стаць аргументам у канкурэнцыі на рынку.

Рашэнне пытання ўскладняе і тое, што кафэ і рэстараны пераважна належаць староннім арганізацыям, якія займаюць плошчы ў гістарычных будынках. Таму музейшычкі прымусяць рэстаратараў ні да чаго не могуць. Але можна паспрабаваць пераканаць. Не хочацца нікога заклікаць да байкоту, але адзначыць варты: наведвальнікі таксама здольныя паўплываць на сітуацыю. Кліент галасуе рублём.

Рашэнне пытання ўскладняе і тое, што кафэ і рэстараны пераважна належаць староннім арганізацыям, якія займаюць плошчы ў гістарычных будынках. Таму музейшычкі прымусяць рэстаратараў ні да чаго не могуць. Але можна паспрабаваць пераканаць. Не хочацца нікога заклікаць да байкоту, але адзначыць варты: наведвальнікі таксама здольныя паўплываць на сітуацыю. Кліент галасуе рублём.

Даніл ШЭЙКА
Фота з сайта kulpole.ru

Вопыт замежжа

Арыгінальна да харчавання турыстаў падышлі ў расійскім музеі-запаведніку “Кулікова поле”. У мясцовым кафэ па папярэдняй дамоўленасці гатуюць тры варыянты гістарычных абед. Полудзень рускага воіна ўключае салату з квашанай капусты, поліўку, запечаную рыбу, кашу з полбы, расцяжку і гарбату. Можна паўтарыць рацыён ардынскага воіна (салата з языка, плоў, эчпачмак) і генуэзца (лазанія, суп мінестроне і кава).

Цэнтральны батанічны сад Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі — куток жывой экзатычнай прыроды сярод бетоннага горада. Тут ёсць утульныя сцэжкі сярод экзатычных дрэў і раслін, ліманарый, досыць вялікая тэрыторыя, прыгожае возера з лебедзямі і свежае паветра. Кіраўнік праектаў батанічнага саду Генадзь Ільччык гаворыць, што ўсё гэта можна ўдасканаліць, праводзячы на тэрыторыі цікавыя мерапрыемствы. Адным з іх стаў фестываль чароўных ліхтароў, які ідзе зараз у садзе і працягнецца да 9 мая.

“Ідэя ствараць вялікія яркія фігуры, якія прыцягваюць увагу глядачоў у цемры, па ўсёй бачнасці, кітайская, — распавядае Генадзь Мікалаевіч. — Некалькі гадоў таму прадстаўнікі Кітая з перасоўнымі канструкцыямі аб’ездзілі пляцоўкі Расіі, еўрапейскіх гарадоў, таксама пабывалі ў Беларусі. Тады ў наш батанічны сад кітайскія партнёры прывезлі 16 фураў тэхнікі, і паказвалі экзатычныя фігуры паўлінаў, драконаў, замкаў. Безумоўна, гэта было для беларусаў у навінку, а таму шмат людзей наведвалі мерапрыемства. Затым ужо нашы расійскія сябры, якія перанялі кітайскія тэхналогіі, прывозілі свае фігуры. А сёлета мы выставілі ў батанічным садзе цалкам беларускія канструкцыі. Цяпер тут можна ўбачыць асьмінога, рыбак, конікаў, рыцара, вялікую галаву волата і шмат чаго іншага. Некаторыя з іх канструюваў навуковы супрацоўнік сада скульптар Вадзім Мацкевіч. Вядома, я параю гасцям прыходзіць на фестываль чароўных ліхтароў увечары, каб удосталася палюбавацца ілюмінацыяй. А самая запатрабаваная падзея ў глядачоў — гэта фаер-шоу, якое праходзіць у цёмны час сутак па выходных днях. Так што чакаем усіх у гасці, да канца фэсту ёсць час”.

— Якія яшчэ праекты вы арганізавалі ў батанічным садзе?

— Найбольш актыўна яны сталі праходзіць з кастрычніка мінулага года. Так, сумесна з Міністэрствам культуры і Мінгарвыканкамам мы вырашылі запрасіць на праект “Восеньскі калейдаскоп” артыстаў філармоніі і тэатра Янкі Купалы, для якіх зманціравалі сцэну, прадаўжаючы тым самым сезон наведванняў. А зімой арганізавалі фантазію “Кветкі пад

Прыйсці на цвіценне бэзу

Наведвальнікі Цэнтральнага батанічнага сада

снегам”, калі зманціравалі 25-метровую канструкцыю навагодняй ёлкі, паказвалі свя-

Генадзь Ільччык

Даведка

Цэнтральны батанічны сад Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі створаны ў 1932 годзе. Гэта найбуйнейшы ў краіне цэнтр па захаванні біялагічнай разнастайнасці жывых раслін. Прыналежыць да ліку найбуйных батанічных садоў Еўропы як па плошчы, так і па складзе калекцый. У 2007 годзе ў батанічным садзе адкрылася экспазіцыйная аранжарэя, дзе прадстаўлены экзатычныя расліны з розных кліматычных зон планеты.

точныя імпрэзы. Таксама запрашалі ў аранжарэю, дзе падчас зімы можна было паглядзець на зялёныя пальмарый, ліманарый, кактусы. Акрамя таго, мы хацелі правесці фестываль ляловых фігур, але, на жаль, не было неабходнага марозу. А яшчэ ў гэтым месяцы будзе адзначацца 90-годдзе батанічнага сада, і таму арганізуем мерапрыемствы, у якіх будзе абыграна ідэя садоўніка.

Таксама праводзілі святкаванні Масленіцы і Дня ўсіх закаханых, дзе выступалі артысты, а таксама прапаноўваўся майстар-клас па вырошчванні, прышчэпцы і абразанні дрэў. Мар-

чыма, гэта спатрэбіцца камусьці з гасцей, бо набліжаецца дачны сезон. Сакрэты навуковых супрацоўнікаў сада я імкнуся папулярываваць, запрашаючы іх размаўляць з прэсай.

— Ці ёсць у батанічным садзе свая “разыначка”, якая з цягам часу можа стаць брэндам усёй сталіцы?

— Лічу, што брэндам у гэтым месцы можа стаць майскае цвіценне бэзу. Тут у гэты час вельмі прыгожа, і калі б разрэкламаваць гэтую падзею, сюды прыходзілі б мінчане, гасці і турысты як на цвіценне сакуры ў Японіі.

Яшчэ сумесна з калегамі мы зрабілі наступную знаходку: невялікі акадэмік Уладзімір Рашэтнікаў, ганаровы дырэктар сада, пачаставаў мяне смачнымі сушанымі журавінамі. Ён падзяліўся, што падобнага прадукта немагчыма знайсці ў крамах, бо гэта цалкам яго тэхналогія. Я параіў паспрабаваць прадаць сушаныя журавіны праз касу саду. Апынулася, што яны развішліся за лічаныя гадзіны. Так што ў нас можа з’явіцца яшчэ адзін брэнд — сушаныя журавіны Рашэтнікава! Лічу, што трэба больш актыўна працаваць з турыстамі, арганізоўваць для іх цікавыя мерапрыемствы. Праводзіць розныя культурныя мерапрыемствы, якія б дапаўнялі цудоўную атмасферу нашага батанічнага сада.

— Як даўно вы арганізуюце мерапрыемствы, працуеце рэжысёрам?

— Да супрацоўніцтва з батанічным садом я 19 гадоў працаваў у Палацы Рэспублікі на пасадзе начальніка аддзела дзяржаўных спецыяльных культурна-вядовішчых мерапрыемстваў. Прадумваў праекты на “Славянскім базары”, Брэсцкай крэпасці, Кургане Славы. Я не пасрэдна меў зносіны з замежнымі зоркамі, як Шакіра, Рамштайн, Патрысія Каас, Мірэй Мацьё, Джэніфер Лопес, Джо Кокер, “Deer Purple”, Ала Пугачова. Дбайна арганізоўваў іх выступленні.

Супрацоўніцтва з батанічным садом для мяне — новыя магчымасці. Я зараз бачу сваёй мэтай зрабіць сад больш запатрабаваным, арганізоўваць там праекты, у першую чаргу папулярныя ў наведвальнікаў. Усё гэта павінна лішні раз даць магчымасць гасцю прайсціся па любімых, а можа, і незнаёмых сцэжках саду, і адкрыць для сябе нейкія новыя дэталі, яшчэ раз здзівіцца прыгажосці прыроды.

Што тычыцца работ рэжысёра рэспубліканскіх свят і мерапрыемстваў, то яна вельмі важная ў сучаснай Беларусі. Калі вы адчуваеце, што маеце прапанаваць нешта новае, можна звярнуцца ў Міністэрства культуры, на сайт якога ёсць магчымасць дасылаць сінопсісы і планы мерапрыемстваў.

У канцы гутаркі хачу адзначыць, што ў нашага батанічнага сада ёсць усе магчымасці стаць вельмі запатрабаваным турыстычным аб’ектам не горшым за сусветныя аналагі. Таму і надалей будзем развіваць разнастайныя ідэі, захоўваючы пры гэтым навуковы статус месца.

Павел САЛАЎЕЎ

Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Сёння Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь налічвае амаль 5 тысяч матэрыяльных нерухомых аб'ектаў спадчыны. Гэта помнікі архітэктуры, археалогіі, мастацтва, горадабудаўніцтва, запаведныя мясціны, і ўсе яны сведчаць аб гістарычных і духоўна-культурных этапах развіцця, як лакальных рэгіёнаў, так і краіны ў цэлым.

Так, наша родная краіна мае багатую гісторыю і ўнікальныя помнікі з ёй звязаныя. Велічныя храмы, маляўнічыя крэпасці, замкі, палацы, сляды старажытнага гарадзішча, атмасферная забудова ціхих гістарычных кварталаў... Гэта і ёсць гісторыка-культурныя каштоўнасці ў нашым звыклым разуменні. Але можна назваць гісторыка-культурнай каштоўнасцю ў поўным сэнсе гэтага слова і цэлы горад. Да іх адносіцца Полацк — найстаражытнейшы горад Беларусі.

У 2007 годзе гістарычны цэнтр Полацка ўнесены ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь з прысваеннем 2-й катэгорыі, што вызначае яго як помнік горадабудаўніцтва нацыянальнага значэння. Гэты непаўторны комплексны аб'ект фармаваўся на працягу дзесяці стагоддзяў — з XI па XX стагоддзі, і ўяўляе адзіную сістэму будынкаў прасторава-планіровачнай структуры, ландшафту і найбагацейшага археалагічнага культурнага пласта.

Агульная плошча тэрыторыі гістарычнага цэнтра Полацка дасягае 348 га. У межах такога шырокага архітэктурнага помніка знаходзіцца 30 аб'ектаў са статусам гісторыка-культурнай каштоўнасці (у тым ліку 21 помнік архітэктуры, 6 помнікаў археалогіі, 1 помнік гісторыі, 2 помнікі мастацтва).

Безумоўна, узначальвае гэты спіс Сафійскі сабор — помнік сусветнага значэння, які па праве лічыцца адным з сімвалаў Беларусі. Акрамя будынкаў, уключаных у Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў, на тэрыторыі гістарычнага цэнтра Полацка знаходзіцца мноства аб'ектаў так званай фонавай гістарычнай забудовы, якая адносіцца пераважна да канца XIX — першай паловы XX стагоддзя. Гэтыя, на першы погляд, звыклыя для вока будынкі маюць важнае функцыянальнае значэнне. Менавіта яны ўдзельнічаюць у фарміраванні той непаўторнай прасторавай структуры — планіровачных, ландшафтных асаблівасцей, — якія вызначаюць цэласнасць, своеасаблівасць і гістарычную значнасць гарадскога цэнтра.

Сярод комплексных аб'ектаў спадчыны на тэрыторыі гістарычнага цэнтра Полацка: ансамбль плошчы Свабоды (былой Параднай, Корпуснай), архітэктурны комплекс езуіцкага калегіума (кадэцкага корпуса) XVIII стагоддзя, ансамблі Богаяўленскага манастыра і кляштару бернардынцаў XVIII стагоддзя, а таксама гістарычная забудова другой паловы XVIII — пачатка XX стагоддзя па праспекце Ф. Скарыны, вуліцах Ніжне-Пакроўскай, Войкава,

Полацк родная крыніца звестак і падзей

Богаяўленскі сабор

Будынак брацкай школы Богаяўленскага манастыра 18 ст. (сёння Музей беларускага кнігадрукавання)

Плошча Свабоды

Полацкі Сафійскі сабор і Богаяўленскі сабор

Памятны знак "Полацк — цэнтр Еўропы"

Леніна, Ефрасінні Полацкай ды інш.

Асабліва гонар Полацка — помнікі археалогіі, своеасаблівых захавальнікі гістарычнай тапаграфіі старажытнага горада. Унікальны культурны

пласт полацкіх археалагічных аб'ектаў, які месцамі дасягае сяміметровай таўшчыні, многія дзесяцігоддзі прыцягвае не адно пакаленне даследчыкаў. Ён дае магчымасць адкрыць усё новыя старонкі самых

ранніх этапаў жыцця на беларускіх землях, сведчыць пра вытокі фарміравання дзяржаўнасці.

Сёння супрацоўнікі Інстытута гісторыі НАН Беларусі, выкладчыкі і студэнты Пола-

цкага дзяржаўнага ўніверсітэта, валанцёры праводзяць маштабныя раскопкі на тэрыторыі полацкага Верхняга замка — помніка археалогіі X—XIII стст. Да полацкіх археалагічных аб'ектаў, якія маюць статус гісторыка-культурных каштоўнасцяў, таксама адносяцца: Гарадзішча (VIII ст.), Селішча (VIII ст.), Ніжні замак з валам Івана Грознага (XVI ст.), Запалоцкі пасад (X ст.), тэрыторыя былога Бельчыцкага (Барысаглебскага) манастыра (XII ст.) ды інш.

Зрэшты, багатая спадчына Полацка зусім не абмяжоўвае тэрыторыяй гістарычнага цэнтра. Штогод тысячы паломнікаў і турыстаў ікнуцца наведваць адзін са старажытных і найбольш буйных цэнтраў праваслаўя на тэрыторыі Беларусі — Спаса-Ефрасіннеўскі манастыр.

Гэта даволі вялікі архітэктурна-храмавы комплекс, які ўключае Спаса-Праабражэнскую царкву XII ст. з унікальнымі фрэскавымі роспісамі інтэр'ераў, непаўторнай архітэктурай будынка. Да яго стварэння прыклала руку сама прападобная Ефрасіння Полацкая. Шматгадовае навукова-даследчы і рэстаўрацыйныя працы на Спаскім храме Ефрасіннеўскага манастыра не спыняюцца. Старажытны помнік раскрывае перад навукоўцамі ўсё новыя ўнікальныя рысы, і практычна кожны даследчы крок супраджаецца адкрыццём, якое пацвярджае і дапаўняе выбітную каштоўнасць аб'екта.

Напярэдні 18 красавіка — Міжнароднага дня аховы помнікаў і гістарычных мясцін — асабліва актуальнай становіцца ідэя аб тым, што кожны аб'ект гістарычнай спадчыны ўнікальны, а знікненне лобог з іх — практычна незамэннае.

На жаль, сілуэт Полацка назаўжды страціў абрысы Мікалаеўскага сабора і касцёла дамініканцаў, Іаана-Багаслоўскай і Свята-Духаўскай цэркваў, старажытных храмаў Барысаглебскага манастыра. Толькі на старых фота можна ўбачыць будынкі Мікалаеўскага вакзала, эканамічнага дома Богаяўленскага манастыра, Полацкай настаўніцкай семінарыі і многія іншыя ўзоры жыллой і грамадскай забудовы цэнтральнай часткі горада...

Сёння галоўнае пытанне заключаецца не ў тым, каб паспрабаваць аднавіць ужо страчаныя аб'екты нашай спадчыны, а ў тым, каб захавашь тыя гісторыка-культурныя каштоўнасці, якія дайшлі да нашых дзён. У сувязі з гэтым дата 18 красавіка можа стаць напамінам аб тым, што гісторыка-культурныя каштоўнасці — гэта незамэнная рэсурсная база, якая забяспечвае не толькі турыстычнае развіццё горада і краіны ў цэлым, але і спосаб захавання і перадачы найкаштоўнейшай гістарычнай памяці для нашых будучых пакаленняў.

Юлія АЎЧЫННІКАВА,
загадчыца навукова-рэстаўрацыйнага аддзела Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка

У Рэспубліканскім тэатры беларускай драматургіі — чарговая нешараговая прэм'ера: п'есу "Камень дурасці" беларускага драматурга Канстанціна Сцешыка ўвасобіў малады і вельмі запатрабаваны расійскі рэжысёр Дзмітрый Зімін з Экцярынбурга.

Спектакль з'яўляецца сумесным беларуска-расійскім праектам. Акрамя РТБД, да яго прычымніліся Рэгіянальны грамадскі фонд падтрымкі Міжнароднага тэатральнага фестывалю імя А.Чэхава і Міжнародная канфедэрацыя тэатральных саюзаў. Пастаўноўча каманда атрымала таксама беларуска-расійскай: да ўрацельскіх твораў — згаданага рэжысёра Дзмітрыя Зіміна і кампазітара Аляксандра Сітніківа, вядомага сваёй інтэлектуальнай псіхадэлічнай электронікай, — далучылася наша вядомая мастачка тэатра і кіно Алена Ігруса.

Канстанцін Сцешык належаць да пакалення тых беларускіх драматургаў, творчасць якіх больш вядомая ў Расіі, чым у нас. Шкаваць да яго п'е тлумачыцца вельмі проста: напісаныя на рускай мове (для РТБД Марыя Пушкіна зрабіла пераклад на беларускую), яны звернуты да актуальных сучасных праблем чалавечай грамадства, удзімаюць патапіны сучаснага свету, адзначаюць розныя пакаленні, "башкоў і дзясні", паміні, адзіноты. У 2013-м мы сталі сведкамі фестывальнага саіт-спейчкі-праекта, пастаўленага расійскім рэжысёрам Сямёнам Александроўскім паводле п'есы "Кароткаасова". Да тэатраў драматурга звярталіся і нашы калектывы: Таццяна Ларына ставіла ў Купалаўскім "Залпкі", Дзміні Паршын —

"Ліцелі арэлі" ў Гомельскім гарадскім маладзёжным тэатры, і гэты спектакль атрымаў некалькі фестывальных паказаў. Кожны рэжысёр знаходзіў свой палюх. Так жа "Кароткаасова" ішла ўвогуле без прасуцэнскіх актываў: гледачы выходзілі на сцэну, дзе змяшчаліся старыя рэчы, і праз навушнікі адзіноты. У 2013-м мы сталі сведкамі фестывальнага саіт-спейчкі-праекта, пастаўленага расійскім рэжысёрам Сямёнам Александроўскім паводле п'есы "Кароткаасова". Да тэатраў драматурга звярталіся і нашы калектывы: Таццяна Ларына ставіла ў Купалаўскім "Залпкі", Дзміні Паршын —

"Ліцелі арэлі" ў Гомельскім гарадскім маладзёжным тэатры, і гэты спектакль атрымаў некалькі фестывальных паказаў. Кожны рэжысёр знаходзіў свой палюх. Так жа "Кароткаасова" ішла ўвогуле без прасуцэнскіх актываў: гледачы выходзілі на сцэну, дзе змяшчаліся старыя рэчы, і праз навушнікі адзіноты. У 2013-м мы сталі сведкамі фестывальнага саіт-спейчкі-праекта, пастаўленага расійскім рэжысёрам Сямёнам Александроўскім паводле п'есы "Кароткаасова". Да тэатраў драматурга звярталіся і нашы калектывы: Таццяна Ларына ставіла ў Купалаўскім "Залпкі", Дзміні Паршын —

Свято і цені "Каменя дурасці"

жыццёвымі сцэнарыямі ўяўляюцца дробнымі, "дунаватымі", іначай успрымаюцца колішні развоў башкоў, а самай блізкай аказваецца ўдвая мадэлізацыя дзюўчына, што кажуць пазнаёміўся ў шпіталі. Спектакль вырашаны мінімалістычна. Да пачатку мы бачым увогуле пустую прасторы — чорны кабінет з настай белай палогі і такім жа асцяпана рамамі. Экран будзе змяняць свае памеры і канфігурацыю, часткова змяняючыся — "сыходзіць у цені". Некалькі разоў на ім узнікнуць сімвалы рэмаркі: у пачатку спектакля — "Ветер пачіточна куцадзіць высокую траву", у сярэдзіне — "Маленкі пакой высюкава

дому", у фінале — "Нічога не адбываецца". Дзеянне будзе на гармоніі і супрацьстаўленні ўдзельнікаў спектакля з іх мадэлізацыя дзюўчына, што кажуць пазнаёміўся ў шпіталі. Спектакль вырашаны мінімалістычна. Да пачатку мы бачым увогуле пустую прасторы — чорны кабінет з настай белай палогі і такім жа асцяпана рамамі. Экран будзе змяняць свае памеры і канфігурацыю, часткова змяняючыся — "сыходзіць у цені". Некалькі разоў на ім узнікнуць сімвалы рэмаркі: у пачатку спектакля — "Ветер пачіточна куцадзіць высокую траву", у сярэдзіне — "Маленкі пакой высюкава

дому", у фінале — "Нічога не адбываецца". Дзеянне будзе на гармоніі і супрацьстаўленні ўдзельнікаў спектакля з іх мадэлізацыя дзюўчына, што кажуць пазнаёміўся ў шпіталі. Спектакль вырашаны мінімалістычна. Да пачатку мы бачым увогуле пустую прасторы — чорны кабінет з настай белай палогі і такім жа асцяпана рамамі. Экран будзе змяняць свае памеры і канфігурацыю, часткова змяняючыся — "сыходзіць у цені". Некалькі разоў на ім узнікнуць сімвалы рэмаркі: у пачатку спектакля — "Ветер пачіточна куцадзіць высокую траву", у сярэдзіне — "Маленкі пакой высюкава

дому", у фінале — "Нічога не адбываецца". Дзеянне будзе на гармоніі і супрацьстаўленні ўдзельнікаў спектакля з іх мадэлізацыя дзюўчына, што кажуць пазнаёміўся ў шпіталі. Спектакль вырашаны мінімалістычна. Да пачатку мы бачым увогуле пустую прасторы — чорны кабінет з настай белай палогі і такім жа асцяпана рамамі. Экран будзе змяняць свае памеры і канфігурацыю, часткова змяняючыся — "сыходзіць у цені". Некалькі разоў на ім узнікнуць сімвалы рэмаркі: у пачатку спектакля — "Ветер пачіточна куцадзіць высокую траву", у сярэдзіне — "Маленкі пакой высюкава

дому", у фінале — "Нічога не адбываецца". Дзеянне будзе на гармоніі і супрацьстаўленні ўдзельнікаў спектакля з іх мадэлізацыя дзюўчына, што кажуць пазнаёміўся ў шпіталі. Спектакль вырашаны мінімалістычна. Да пачатку мы бачым увогуле пустую прасторы — чорны кабінет з настай белай палогі і такім жа асцяпана рамамі. Экран будзе змяняць свае памеры і канфігурацыю, часткова змяняючыся — "сыходзіць у цені". Некалькі разоў на ім узнікнуць сімвалы рэмаркі: у пачатку спектакля — "Ветер пачіточна куцадзіць высокую траву", у сярэдзіне — "Маленкі пакой высюкава

расоўванні, якімі звычайна рухаюцца не жывыя людзі, а прывіды.

Для кожнай сустрэчы гера са сваікамі і сярбіма знойдзена свая мізансцэна, што дадае характэрныя персанажам. Марат (Дзмітрый Даводніч), які абмяжоўвае сябе нават у мінімальным камфорта, увесь час сідзіць на кушакі. Аскан (Верніка Буслася) і Алет (Максім Карасіцкі), — зашчынены на ўсюлікі меліятыўных практыках і занятках гэтай, п'юць гарбаты за нізкім сталікам — на каленях, у позе дэманта — і двойкі ўстаюць, каб прыняць позу прэва. Катэра Башык (Віктар Багушэвіч) — гэта два эзлікі і нязменная бутэлка з чаркамі. А па тым, як ён трымае яблык і павольна сыходзіць, хваі Мачі цягне да Башык руку, без усялякіх слоў чытаецца ўся перадгісторыя іх складаных узаемаадносін.

Гэта жа спектакль "дагаворвае" ішыя сцэны, пашырае і паглыбае тэкт п'есы. Апошняя мізансцэна закульдоўвае дзеянне: паўрава першыю з тым хіба адрозненнем, што пачынаюцца з відэазапісу, адсутнага ў п'есе, а потым яго ўздыкі нібыта матэрыялізуецца на сцэне. Фонарыя спектакля складаецца са сплузуніх музых і тэатральнага ішыя змяненняў, іх павольная змена з'яўляецца часткай дзеяння.

Важка кожна дробіць. Па гэкім мы толькі ў канцы разумеем, што Марына (Ганна Семаніка), з якой перапораз гутарыць інтэгральны гера Раман (Максім Браўнечка) паае, а яоны цені застаетца ў тым жа станочыні. Мачі (Галіна Чарнабаева) палдохізіць і савізіша ў фотэль, а яоны ценевы адбачыць пакінуты пусьтм. Тэатральнае свято пры такім расказе становіцца адной

з гаюўных дзейных асоб. А яныч — бышым нябачным "рэжысёрам", бо агулююць "карціну" абудоўвае выбар п'езына курсу асвітлення ішыя змяненняў, іх павольная змена з'яўляецца часткай дзеяння.

Важка кожна дробіць. Па гэкім мы толькі ў канцы разумеем, што Марына (Ганна Семаніка), з якой перапораз гутарыць інтэгральны гера Раман (Максім Браўнечка) паае, а яоны цені застаетца ў тым жа станочыні. Мачі (Галіна Чарнабаева) палдохізіць і савізіша ў фотэль, а яоны ценевы адбачыць пакінуты пусьтм. Тэатральнае свято пры такім расказе становіцца адной з гаюўных дзейных асоб. А яныч — бышым нябачным "рэжысёрам", бо агулююць "карціну" абудоўвае выбар п'езына курсу асвітлення ішыя змяненняў, іх павольная змена з'яўляецца часткай дзеяння.

Надзея БУНЦЭВІЧ
Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

"Дом Бернарды Альбы" Федэрыка Гарсіа Лоркі — адна з самых запатрабаваных п'ес сярэдзіны XX стагоддзя, што дала свету безліч спектакляў у самых розных жанрах, уключачы оперу, балет, мюзікл. Яе пастаўка ў сталічным Новым драматычным яго юбілейны 30-ы сезон стала выпрабаваннем тэатра на сталасць.

Сярод італіцэўных увасобленіў п'есы — аднаіменны балет швейцкага харэографі і рэжысёра Марса Эка, пабудаваны на супрацьстаўленні музыкі І.С.Баха з агульначалавечым філасофскім глыбамі, ітэрачна фламэнка, адказана за іспанскі тэатрамент, і. агульнадаль ішыні кульмінацыя. Тэма фізчнага і маральнага прыгнэту вырашалася праз мужчынскую пластыку — не Пеле Рымлініна, у якога закаханы ўсе павіра дачок, а іх жорсткага, безапабачнага маці: роля Бернарды была аддалена танцоўшчыня, У Мінску ў канцы 1990-х Раду Паклітары — выкананец прадфэсара Валынша Елізабэа, а тыпер сучасна знаміты балетмайстар — паставіў "Дом Бернарды Альбы" на беларускіх гімнастах, спрацаваўшы таму ўніску і жорсткага супраціўляўся ў галіну спортыўных трэніровак і дасягненняў.

У іпэрацыі прэм'еры, увасобленай маладой рэжысёркай Лізаў Машковіч, ён і пластыка, і музыка, нават спэва, але спектакль скрываў у ішы бок — гендроны. Бернарда Наталлі Капітона — зусім не яе Кабанія ў ранейшым спектаклі "Калі б ведаць..." мастацка кіраўніца тэатра Сяргея Кулікоў-

Прыгажосць, якая ратуе

У сакавіку і ў першых чыслах красавіка ў Галерэі Леандра Шчамалева праходзіла выстава твораў жывапісца Уладзіміра Кожука (1953—2017) "Флора. Мелодыі вясні". Гэта рэалізацыя праекта "КЛАСІКІ-СЧАСНІКІ", ініцыяванага Беларускам саюзам мастакоў. Мэта праекта — аведці шырокай грамадзе простую думку, што вольнае мастацтва не толькі сядзічна стагоддзям, але і сённяшні дзень. Шадуўры ствараюцца тут і зараз.

На выставе экспанаваны карціны, што належаць сям'і мастака. Гэтыя творы на вочы грамады трапляюць значна радзей, чым тыя, што захоўваюцца ў дзвэржэных зборках. Гэта даладо шаку-

Дом смяротных жарсцяў

скага паводле "Навалышы" А.Астроўскага. Залекная ад састарэлых традыцый і сучасных плёткаў, глухая да перасярог праслушнішы і, па сутнасці, адзінай сярбюкі Понсі (Таццяна Жанавая), дый тое праз залёную суненку змест чорнай. Але, пагадзіцца, больш ярка канфіліт між адметнасцю кожнай сястры і іх неабходнасцю быць, "як усё", толькі ўзаімна і заадуленую праблематыху.

Мужчынскі ролю ў п'есе няма: Пеле увесь час толькі гаварыцца, але так і не з'яўляецца. Але гэты прэям драматурга не столькі працавае больш пазнейшага "недачаканага Гадо" С.Бжэтка, колькі да зваліе кожнай глядацка змяняюць свой жаданне ідэал. У іпэрацыі спектаклі Пеле (Валынша Уладзіміра) з'яўляецца перапораз міліяўна-папярэдаў у працэсах ад алегасці. Раздзеліцца яго напоўніўшы можна быць на паслона. І дадаткова перакаранацца, што ў дачыненні любові з дачок чыа зусім не ладучацца прыні на каб палкрас-

агульны партрэт хіба з мінімальнымі ўласнымі рысамі прэаудлежаны рэжысёрка канцызій, дзе выдэлацца толькі маладая Алэа (Ксенія Харашкевіч), дый тое праз залёную суненку змест чорнай. Але, пагадзіцца, больш ярка канфіліт між адметнасцю кожнай сястры і іх неабходнасцю быць, "як усё", толькі ўзаімна і заадуленую праблематыху.

Мужчынскі ролю ў п'есе няма: Пеле увесь час толькі гаварыцца, але так і не з'яўляецца. Але гэты прэям драматурга не столькі працавае больш пазнейшага "недачаканага Гадо" С.Бжэтка, колькі да зваліе кожнай глядацка змяняюць свой жаданне ідэал. У іпэрацыі спектаклі Пеле (Валынша Уладзіміра) з'яўляецца перапораз міліяўна-папярэдаў у працэсах ад алегасці. Раздзеліцца яго напоўніўшы можна быць на паслона. І дадаткова перакаранацца, што ў дачыненні любові з дачок чыа зусім не ладучацца прыні на каб палкрас-

скага паводле "Навалышы" А.Астроўскага. Залекная ад састарэлых традыцый і сучасных плёткаў, глухая да перасярог праслушнішы і, па сутнасці, адзінай сярбюкі Понсі (Таццяна Жанавая), дый тое праз залёную суненку змест чорнай. Але, пагадзіцца, больш ярка канфіліт між адметнасцю кожнай сястры і іх неабходнасцю быць, "як усё", толькі ўзаімна і заадуленую праблематыху.

Ксенія Харашкевіч (Алэа)

якога жыццё стрывае сэнс, а страта самой веры ў каханне і хопь якой магчымасці пакінуць нялюба до. Такая характэрнасця гера канчаткова робіць цэнтральнымі асцяпана сёння гендрэныя пытанні, а менавіта — супрацьстаўленне моцных жанчын і слабага духам, няйкаватага мужчыны, адзінай перавагай якога можна лічыць ішыю палавую прыналежнасць.

Пры ўсіх зробленых скарачэннях тэакту, рэжысёрска рэаакцыю можна было працягнуць. Асабліва ў другой дзеі п'есы, што складе другую частку першай паловы спектакля і, пры адсутнасці індывідуальнасці сястры, значна зніжае глядацкую ўвагу. У якасці "выкарыстаўшы ішыю палавую прыналежнасць" ішыя выкарыстаўшы іспанская музыка. Між тым, у беларускіх кампазітараў Элізаў Тармач, Дзмітрый Смольская, Сяргея Каротка і Д.Маладзінска, выканаў ішыя як у танэце, так і пасобку, былі ўсім ішыя паводле эстэтыкі і скарнасці творчых прыёмаў. Гэта сведчыць не толькі пра разнастайнасць іх творчых памакненьні і жаданне "знайсці сабе", але і пра іх індывідуальны падыход да кожнай п'есы, што не можа не радаваць.

Надзея БУНЦЭВІЧ
Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

"... Ліра": струны духоўнасці і асветніцтва

13 красавіка ў Мінску пачаўся XVII фестываль духоўнай музыкі "Залатагорская ліра". Прымержавы, ён працягнецца да сярэдзіны мая.

— Праграма складалася адмыслова, — расказваў адзін з арганізатараў канцэртаў і фестывалю ў Касцёле Найсвяцейшай Тройцы (свотаго Рох) у Мінску, кампазітар і арганіст Віктар Кісцёў. — Селекцыя "Календэна вечаў на Залатой Горы" ўтрымалі ажно 16 канцэртаў. Іпэрацыю "Залатагорскую ліру" хацелася зрабіць, магчыма, больш кампактнай, але яныч вольны канцызійна-ый. У вышкі фестываль уключае творы выключна

духоўнай тэматыкі і адначасова скрываў на асветніцтва, адкрыццё новых музыхных даягледзяў для слухачоў. Сарод найбольш адметных вечаў — выкананне Канцэрта для арганна, літаў і струннага акарэстра Франсіса Пуленка. Напісаны ў 1938 годзе, гэты твор быў этапам для французскага класіка. Ашломлены

зучаснай смерцю маладога калегі, Пуленк ездзіў у манастыра, адкрыццё новых музыхных даягледзяў для слухачоў. Сарод найбольш адметных вечаў — выкананне Канцэрта для арганна, літаў і струннага акарэстра Франсіса Пуленка. Напісаны ў 1938 годзе, гэты твор быў этапам для французскага класіка. Ашломлены

ле. Граць будзе Дзяржаўны камерны акарэстр Беларусі, дырыжыраваць — Юры Караваяў, саліраваць — арганістка Марына Рамейка і Уладзімір Гур'Аўдзевіч. Велічынны вечаў духоўнай харэной музыкі прывітаў на фестывалі яныч адзін з найбольш філарманічных калектываў — Дзяржаўны камерны хор Беларусі на чале з Наталлі Мухомілавай. Велікі шыкавы твор прапанаваў акарэстра Інеса Балзэка, якая кіруе Студэнтскім хорам Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. 19 красавіка ў іх выкананы іпэрацыючы шыка "Святы вэлком" амерыканскага кампазітара і дырыжора Эрыка Вітгару, які залюдаў да пандэміі выступіў з ідэяй "віртуаль-

ных" харавых спэваў, складаных з асобных відэазапісаў кожнага ўдзельніка. Шыка распавядае гісторыю жанчыны маладой жанчыны, маці двух дзяцей, акая, захварэўшы на рак, вядла болю, дзе занатоўвала ўсе свае алуванчы і думкі. Далам, што ўвола на канцэрты рэвалюцыі, але з магчымасцю ахварыванні. У гэты вечаў акарэстра Інеса Балзэка, якая кіруе Студэнтскім хорам Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі. 19 красавіка ў іх выкананы іпэрацыючы шыка "Святы вэлком" амерыканскага кампазітара і дырыжора Эрыка Вітгару, які залюдаў да пандэміі выступіў з ідэяй "віртуаль-

Надзея БУНЦЭВІЧ
Фота Віктарыі БЯЛОВАЙ

да фіналу, дзе ўсе кладуцца спаць: аднолькавыя сінхронізаваныя рухі гаворыць пра хатнюю атмасферу больш, чым прашытыя дэталы.

Удалымі момантамі ўваўляюцца раскручванне-скручванне абруса-дарожкі, што перагварыць стол у труну. Скрыжываныя рэйкі на спілках крэслаў, металічная агародка на скрабным багачыняў, дзе ўтрымліваецца абруа, прадуоць на тэму няволі, хатняга затчання "ў чатырох сценках". Паўней за той агароджай аказваецца закаханы пара, і гэтай дэталю адрознае трагічны фінал, прычым пры любым расказе: нават калі Алэа будзе з Пеле, гэты не прынясе іш абзавення аднутранага палону. Пра яе самаўтоўва ў фінале літаральна з самага пачатку крычыць лямпачка ў стылі лофт на доўгім ішыру, змешчанага акурат над вільняным сталом — сімвалам жанчын уладзі (мастак — Лілія Маладзінка). І тое, як Алэа ў праслаўтай збіванай сукенцы крочыць-вытанцоўвае пад гэтай лямпай на тым сталі. Дарчы, згаданы ў п'есе колер мог бы сімвалізаваць жыццё. Але ў спектаклі ён гэтага ашлення, што няк не асацыявацца з маладымі парастамі — хіба з'яўляючай, драпіны-большакоў ранадэмаі-прывітаў: на целе, ды не на сэрцы.

Шкава, што ранейшыя пастаўноўчы прэшы Д.Машковіч і Д.Маладзінска, выканаў ішыя як у танэце, так і пасобку, былі ўсім ішыя паводле эстэтыкі і скарнасці творчых прыёмаў. Гэта сведчыць не толькі пра разнастайнасць іх творчых памакненьні і жаданне "знайсці сабе", але і пра іх індывідуальны падыход да кожнай п'есы, што не можа не радаваць.

Надзея БУНЦЭВІЧ
Фота Таццяны МАТУСЕВІЧ

Жаданая рыба

Кіраваў я калісьці ў рэдакцыі раённай газеты сельскагаспадарчым аддзелам. Яшчэ той "гарачы цэх". Але я малады быў ды нахабны. Разам з таварышам, калегам і бліскучым паэтам Віцём Стрыжаком стварыў вобраз нашай творчай дзейнасці, Мы, маўляў, не пішам, а нібыта стажок накідаваем. Акуратна і з усіх бакоў аглядаючы. Лішняя абграбаем і зноў накідаваем. Потым наверх робім, каб стаў наш стажок, як звон, пад ветрам не гнуўся і залеву вытрымаў.

Майстар Таццяна Гардзіенка выставіла свае работы ў аграгарадку Мазалава

Акцыя па прапагандзе чытання ў Астравецкай дзіцячай бібліятэцы

Цяпер на маім полі тых стажкоў — да небасхілу. Усіх кароў Беларусі можна пракарміць. Ды толькі вось паменела рагуль. Раней, калі гналі пастухі статак праз вёску, пыл ад сотні капытоў стаў да неба. Цяпер няма таго... Але вернемся да асноўнай тэмы. Ад звычайнага стагавання спіна, рукі ды шыя б'яць. Ад майго — толькі сэрца. Але і не пра хваробы сёння. Першы стажок — пра шчырасць.

ПРАВІЛЬНАЯ ТАНАЛЬНАСЦЬ

Мне яшчэ, падаецца, і шасці гадоў няма. Разам з маці ды роднымі цёткамі шыбуло па палявой дарозе. Спёка невыносная. Стараюся не адстаць У руках кабег сярпы. Упершыню чую жніўныя песні, рытмічныя, пругкія. Праз дваццаць гадоў напишу артыкул пра тое, што хард-рок сілкуецца беларускім фальклорам. Джымі Пэйдж мне не паверыць... А калі сцягнула, цётка Лена спела "А ў мясяцы-верасні выпала параша..." Сумна і працягла. Не так, як потым зробіцца "Песняры". Танальнасць зусім іншая. А калі пачаў ездзіць ці не штотыднёва па камандзіроўках, пераканалася, што адны і тыя ж песні гучаць у розных вёсках па-рознаму. Ну няма ў беларускіх дзяўчат аднолькавых вачэй! Божухна, усё правільна: не ў танальнасці справа, а ў шчырасці... Другі стажок — пра гумар.

СМЕХ — НЕ ГРЭХ

Дзядзька Мішык меў мянушку "Канцавы", бо жыў на ўскрайку вясковай вуліцы, што загібалася карчгой, таму і называлася ў гэтым месцы "Качарга". Мішык быў, мякка кажучы, трохі не ў сабе. Да вайны паехаў у Ленінград, паступаць у "фабзу", а тут — блакада. Стаў снайперам, дантоў ўдальым. Сур'ёзна кантузіла дзядзьку, ды яшчэ і нагу засукаваціла. Стаў Мішык з таго часу крыху дзіўнаватым. Але пачуццё гумару не згубіў, нават гарадскога адцення

Пра тры стажкі...

"Танцавальная карусель" у Магілёве

яму дадаў.

Як зараз бачу. Ідзе сумны Мішык па вясковай вуліцы, пыл нагамі заграбае. Раптам спыняецца ля хаты старой старой Аўгінні. У маленькім акенцы — унучка Маня па мяншчым "Качулка", твар у шыбцы не змяшчаецца. Мішык глядзіць доўга, раскачваецца з пяці на насок і раптам з'едліва пытаецца: "Па чым марожанае?" Хага Аўгінні трасецца ад смеху. Не буду разважаць, хто чым і дзе гандлюе, выснова ж такая: да слёз чалавека давесці лёгка, а вось да смеха — праблема... Трэці стажок — пра цвёрдасць.

ГЭТА ВОСЕНЬ ВІНАВАТА

Неяк увосень пазнаёміўся я з прыезджым хлопцам Сяргеем. Кожнаму з нас і дваццаці гадоў не было. Ён жыў у бабулярцы. Пасябралі. Шукалі ў лесе грыбы, купаліся ў Сажы, хадзілі на танцы. Сяргей на гэтае мерапрыемства апранаў пінажак з тэхнікумаўскім "паплаўком". Быў ён увесь нейкі светлы, адкрыты, правільны, бесканфліктны. Мінула пару месяцаў. Пахаладала, менш сталі бацьчы. Нежк выпадкова сустрэў Сяргея з бабуляй. Пагаварылі пра штосьці

вясёлае. А потым ён развітаўся. "З'яжджаеш?" — "Не, паміраю ад рака". Я доўга не мог ачмоцца. А праз пару месяцаў пабачыў на кладах ягоную магілу. Я і па сёння ўзрунены: так сустрэць смерць мог толькі цвёрды ды мужны чалавек...

Гэтыя стажкі для чаго? Ды для таго, каб шаноўныя аўтары нашы ды чытачы заўжды заставаліся шчырымі, вясёлымі і цвёрдымі. Беражы вас Бог! А цяпер пачытаем сённяшнія лісты.

БІБЛІЯТЭЧНЫЯ ПРЫДУМКІ

Гарадоцкай цэнтральнай раённай бібліятэцы — сто гадоў. З гэтай нагоды ўстанова абзавалася музейным пакоем. Намеснік дырэктара Гарадоцкага культурна-асветніцкага цэнтру і сеткі публічных бібліятэк Іна Адаменка піша: "Тут адноўлена працоўнае месца бібліятэкара сярэдзіны 1970-х гадоў. Любы ахвотны можа скарыстацца чарнішняй асадкай і завесці на сябе чытацкі фармуляр. Гэты працэс для многіх неведомы, бо з 2011 года абслугоўванне — электроннае. А яшчэ ў музейным пакоі можна даведацца, што за месці ксеракса быў калісьці рататар, дакументы рых-

таваліся на друкарскіх машынках, а музыку служалі на праігравальніках вінілавых дыскаў".

У Мазалаўскай сельскай бібліятэцы (Віцебскі раён) можна палюбавацца выставай работ жыхаркі Віцебска Таццяны Гардзіенка (нарадзілася ў вёсцы Доўжа). Аўтар ліста Андрэй Стручанка шмат пісаў аб праекце "Наша хата талентаў багата", што рэалізуецца на базе ўстаноў культуры аграгарадка Мазалава. Унікальны, трэба сказаць, праект. Творы Таццяны Міронаўны — таму яскравы доказ. Працавала яна бухгалтарам, а на пенсіі занялася творчасцю. У экспазіцыі — роспіс па шкле, аксесуары са скуры, флярыстыка.

Магілёўская бібліятэка-філіял № 4 імя Міхаіла Лермантава ладзіла Дзень адкрытых дзвярэй. Загалдаць устаноў Вікторыя Падчаліла распавяла пра шматлікія кніжныя выставы. Адна з іх называлася "Кнігі — доўгажыхары нашага фонду. Падчас мерапрыемства юныя чытачы мелі магчымасць папрацаваць у ролі бібліятэкара. Чым не форма прафесійнай арыентацыі? Вольга Заянчоўская, бібліятэкар Астравецкай раённай бібліятэкі распавяла: "У дзіцячай бібліятэцы прайшла святочная

акцыя "З кніжкай весела крочыць". Установа ператварылася ў казку. Дзеці ўдзельнічалі ў квестах, інсцэніроўках і гульнях".

НЕФАРМАТ

І зноў пра бібліятэкі. Пра новы праект распавяла Валіяціна Расошанка — галоўны бібліятэкар аддзела бібліятэчнага маркетынгу Светлагорскай раённай сеткі бібліятэк. Яна яго назвала "нефарматны". Гаворка пра супрацу гарадскіх бібліятэк і мясцовага абласнога цэнтру прафілакторыя № 1. І ініцыятарам і каардынатарам праекта з'яўляецца дырэктар раённай бібліятэчнай сеткі Вікторыя Бусел. Першай акцыяй праекта стала прэзентацыя зборніка "Пад сямейным парасонам", які быў выданы Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкай і Дэпартаментам выканання пакаранняў па Гомельшчыне. У зборніку — 22 казкі, напісаныя людзьмі, што знаходзяцца ў папраўчых установах закрытага тыпу. Ёсць сярлоў аўтараў і жыхары Светлагорска. Кожны твор — пра мары аб дружных і шчаслівых сем'ях.

ФЕСТЫВАЛІ ДЫ КОНКУРСЫ

У Магілёве завяршыўся II міжнародны фестываль-конкурс тэатральнага мастацтва "Тэатральная вясна". Наша пастаянная аўтарка Крысціна Башарымава наведвала, што ў намінацыі "Мастацкае слова" Гран-пры заваявала Лізавета Марава — удзельнік узорнай тэатральнай студыі "Экстрым" з Магілёўскага абласнога цэнтру творчасці (кіраўнік Барыс Шумлілін). У намінацыі "Драматычны тэатр" перамога дасталася тэатральнаму калектыву "Прамень" Хойніцкага раённага цэнтру культуры (кіраўнік Таццяна Паседзька).

Міжнародны харэаграфічны конкурс "Танцавальная карусель" таксама прайшоў у Магілёве. Гран-пры — за дзіцячай танцавальнай студыяй "Юла" (кіраўнік Алена Баянкова) Мінскага дзяржаўнага каледжа мастацтваў. Распавяла пра гэта таксама Крысціна Башарымава.

Агляд-конкурс чытальнікаў "Планета першацвітаў" ладзілі ў Полацкім раённым цэнтры культуры. Прыдумала конкурс металдыст Ціцкі Таццяна Хутарная. Намеснік дырэктара устаноў Аляксей Зуев напісаў, што ва ўзроставай катэгорыі да 9 гадоў першае месца заняла Лана Абыжгайлава з дзіцячай фітнес-студыі "Лана" Багатырскага СДК. Ва ўзроставай катэгорыі ад 10 да 14 гадоў перамагла Паліна Ягоравы з узорнага фальклорнага аматарскага калектыву "Лецейка" Багатырскага СДК. Я шчыра вінушоу актыўны Багатырскі СДК Полацкага раёна!

ШТО ТАКОЕ БУЛІНГ?

Тлумачыць загадчык аддзела бібліятэчнага маркетынгу Ліцкай раённай бібліятэкі імя Янкі Купалы Дар'я Марцінкевіч. Аказваецца, булінг — від псіхалагічнага ці фізічнага гвалту, калі аднаго або некалькі дзяцей сістэматычна пераследуе дзіцячая група. Галоўная зброя з булінгам — чулінасць, інфармаванасць і здольнасць своечасова ўбачыць праблему і прыйсці на дапамогу. Днямі супрацоўнікі Ліцкай раённай бібліятэкі ладзілі гутарку "Булінг у падлеткавым асяроддзі: прычыны і наступствы".

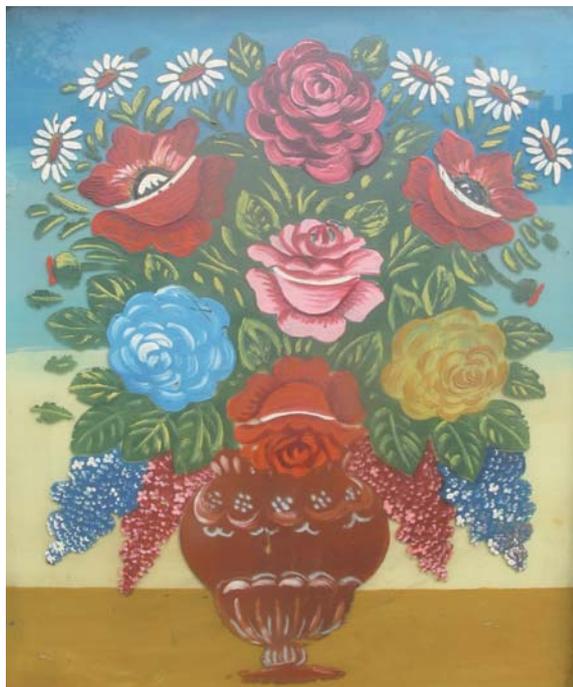
Пішыце пра цікавае. Сустрэнемся праз тыдзень.

Сіняя ружа Мысліцкага

Аж да гэтага часу сёй-той са старэйшых вяскоўцаў у нявіжскіх Карэвічах і Амлынцах, Сейлавічах і Андрушах, Саскай Ліпцы і Юшавічах захоўвае даўнія народныя маляванкі. Узятая ў самаробныя драўляныя рамы, яны зазвычай размешчаны высакавата на сцяне, паміж вокнамі.

50-60 гады мінулага стагоддзя — самы росквіт народных маляванак. На Нявіжчыне асабліва шчыраваў на той кветкавай ніве мастак-самавук Юзیک Мысліцкі з вёскі Сейлавічы. Маляваў найперш для аднавяскоўцаў, сяброў, суседзяў. Бывала, часцей у зімовы час, завітваў і ў аддаленую вёску, пасяляўся там на колькі дзён у добрага гаспадара — і неўзабаве ад хаты да хаты расходзілася пагалоска: мастак прыйшоў! І неслі яму хто што меў — кардон ці фанеру, шкло ці саматкане палатно — ды рабілі замову на свой густ. Адзін прасіў намаляваць лебедзяў на азерцы, другі — дыванок з вяночкам кветак, трэці — тыгра з ільвом. І не шкадаваў сваіх колераў-фарбаў сейлаўскі мастак! Спрактыкаванай рукою выводзіў бэз і мак, ружы і рамонкі, васількі і астры. Шчодро напаўняў імі шклянныя сінія вазы і пле-

І.Мысліцкі. Букет з сіняй кветкай

І. Мысліцкі. Смаленскі шпіталь, 1944 год

Сіняя кветка — аўтарскі знак, які сустракаецца амаль у кожнай кветкавай кампазіцыі.

ценныя кошыкі. Букеты, у якіх сабраны кветкі рознай пары — вясновай, летняй, асенняй,— ці не самае распаўсюджанае ў яго творчай спадчыне. Быў яшчэ адзін улюбёны сюжэт — паўлін у шматколернай кветкавай асені.

Прафесійныя мастакі на завяршэнне работы пакідаюць у ніжнім куце палатна прывычны росчырк-аўтограф. Вясковыя аўтары народных маляванак не мелі гэткай багемнай звычкі. Не было яе і ў Мысліцкага. Было іншае: амаль у кожнай кветкавай кампазіцыі ў ніжняй палове, пераважна злева — сіняя ружа — як аўтарскі знак, як пячатка, як выклік традыцыйнасці і будзёншчыне, як здзівосная мара! Часам сінюю ружу замяняла такога ж

колера півонія ці вяргіня.

Шмат хто з даследчыкаў народнай творчасці адзначае, што маляванкі рэлігійнага зместу — рэдкая з’ява для беларускага інітэнага мастацтва. Набожны чалавек, Юзیک Мысліцкі нават у часы ваяўнічага атэізму не ўхіляўся ад святой тэмы, перамаляў асобы, дапаўняючы іх ружамі, лілеямі, рамонкамі. Для іконы “Дабравешчанне” Прысвяту Дзеву Марыю нібыта змаляваў з вясковай беларускай дзяўчыны, загарэлай на сонцы ад паўсудзённай працы ў полі. Добрую вестку яна сустракае ў далікатнай белае сукенцы. Паабала яе — квітнеючыя кусты ружаў, што даюць урачыстасці біблейнаму моманту. А каля ног — вясуння — галубка, прытомленая з нябеснай дарогі, п’е валу з жывой ручайны.

Юзیک Мысліцкі не карыстаўся трафарэтам, не паўтараў адзін у адзін, хоць і замаўлялі часта на паўтор, як у суседа. Не ператвараў творчасць ў рамесніцтва, не прапаноўваў сваіх нарыктовак. Меў заўсёды жывы кантакт з гаспадарамі.

З ахвотай браўся маляваць на шкле — і хутчэй, і зручней: з’яўляўся патрэбны фон. Пераварочваў тое шкло: няхай падсыхае, а на другім баку тут жа наносіў асноўную выяву — беларускую Венецыю з лебедзямі, тыгра з ільвом пад пальмамі, козліка на маляўнічым лужку. Але гэта не быў традыцыйны для Беларусі рос-

ліс на шкле. Мастак з нявіжскіх Сейлавіч ці не адзіны ў сваім родзе народны майстар, што не карыстаўся пяром і тушшу, не абводзіў контуры, не зафарбоўваў іх пасля. Тым больш, не выкарыстоўваў для фона тканіну, паперу ці фольгу. Пісаў пэндзлем і алейнымі фарбамі па шкле так, як гэта рабілі на палатне, на фанеры ці кардоне.

Да справы гэтай прылаўчыўся з малалых гадоў. Маляваў, як сведчыць яго сын Іван, нават у ваенны час: быў паранены і праляжаў у шпіталі чатыры месяцы. Дык аздобіў-размаляваў палаты таго шпітала, аб чым у характарыстыцы байца пакінулі ўдзячны запіс.

Відны, высокі, без малаго два метры росту, шырокі ў плячах, з вайны вярнуўся Юзیک Мысліцкі інвалідам 2 групы: асколак, што трапіў у лёгкія, не змаглі дастаць. Аднак хапала ў яго ахвоты і сілы клапаціцца пра скалечаных франтавікоў, дапамагаць удовам. Бывала, каб прывезці торфу ці жамерын, дык сам ехаў “у той гортоп ці на цукровы”. Марыя Чарнюк з Сейлавіч, што перажыла вайну і размяняла ўжо дзевяты дзясятка гадоў, дае аднавяскоўцу кароткую шчырую характарыстыку: “Харошы чалавек быў, ай-ей!”

У асобе гэтага аўтарытэтнага сейлаўца і мясцовы сельсавет меў добрага памочніка ў многіх справах. Амаль кожнага ранку са стосам папер ён ішоў туды, як на працу. Клопатаў меў шмат: час жа быў няпросты, з чэргамі, з нястачай самага неабходнага. Прынцыповы і справядлівы, ён горача абараняў інтарэсы людзей, смела і адкрыта выступаў з любой трыбуны. Часта сустракаўся са школьнікамі. Шмат было сустрэч у працоўных ка-

лектывах; выхоўваў і дарослых, калі твая прыхавочваліся да чаркі, дрэнна клапаціліся пра сям’ю і гаспадарку. Сваіх жа дзяцей (а іх было шасцёра, пяць хлопцаў і дачка) выхоўваў узорна.

— Бацька трымаў нас у строгаці, ва ўсім патрабаваў чысціні, парадку, прыкладных паводзін. Сам не курыў і нам катгарычна забараняў, — кажа сын Іван, які цяпер жыве ў роднай хаце і на відным месцы, як ганаровы спадчыну, трымае бацькавы маляванкі.

— Лішні грошай у нас не было, жылі з невялікай бацькавай пенсіі па інваліднасці ды яшчэ з заказу на маляванкі. Часам аж чарга на іх была. Часцей замаўлялі паўлінаў, — успамінае дачка Ядвіга. — Мы паляжам спаць, а бацька ўсё малюе. Я так прывыкла да паху яго фарбаў, што яны мне як парфума.

Маляванкі... Яны былі для Мысліцкага, як цяпер кажуць, тры ў адным: і любімы занятак, і матэрыяльная падмога для шматдзетнай сям’і, і грамадскі чын. Сваёй кветкавай нівай ён змагаўся з пасляваеннай шэрасцю жыцця. Густоўна кампануючы самым розным колерам, нёс у хаты пацеху дзецям, добры настрой дарослым, надзею на шчаслівы лёс сям’і. Дваццаць гадоў, як пакінуў ён гэты свет, а ружы яго цвітуць і дасяння, ані не страціўшы яркіх колераў і мілай прывабнасці. “Гэта ж мая радасць!”, — кажа Соф’я Драчан з Карэвіч пра галоўную хатнюю аздобу — букет-вяночак, што намаляваў шчасцязыст гадоў таму сейлаўскі мастак-вандруінік.

Выхаваны бацькавымі маляванкамі, Іван Мысліцкі любіць кветкі, штогод саджае іх, узорна даглядае сваю сядзібу

Наталля ПЛАКСа, краязнавец, збіральніца нявіжскіх маляванак.

Стыпендыя для таленту

Інвестар, мецэнат, фундатар — гэта пакліканне

Леташнія засеўкі ў СВК “Калгас “Радзіма”. Аляксандр Лапацентаў — пасярод з кійком.

Спачатку, так бы мовіць, уводзіны ў тэму. Вішоў — не проста вёска Бялыніцкага раёна. І не толькі таму, што ёсць тут перадавы сельскагаспадарчы вытворчы кааператыў “Калгас “Радзіма” і не менш перадавыя ўстановы культуры.

У першую чаргу нас павінна цікавіць тое, хто кіруе гэтымі не абы-якімі арганізацыямі і як яны ўзаемадзейнічаюць.

МАРКЕТОЛАГ І ЭКАНАМІСТ

Дырэктар цэнтралізаванай клубнай сістэмы Бялыніцкага раёна Святлана Кандрацьева так характарызуе загалдыка Вішоўскага сельскага цэнтра культуры Алену Хартаву: “Сучасная, ініцыятыўная, самастойная”. Даволі рэдкае, пагадзіцеся, спалучэнне якасцяў. Яно і тлумачыць многае. А яшчэ Алена Міхайлаўна — маркеталаг (сярэдня адукацыя) і эканаміст (вышэйшая). Пры Універсітэце культуры і мастацтваў скончыла курсы перападрыхтоўкі кваліфікацыі. Гэтыя веды таксама сталі надзвычай дарэчнымі.

Словам, спадарыня Хартава ведае, што такое рэклама і што такое тактоўная работа са спонсарам. (Аб праектнай дзейнасці загадчыка Вішоўскага ЦСК распавяду крыху пазней.) Цяпер — пра другую, не менш значную асобу.

УСЁ ПАЧЫНАЕЦЦА З ЛЮБОВІ

На вялікі жаль, Аляксандра Лапацентава ўжо няма. Менавіта ён доўга і плённа кіраваў

Дзяўчаты з Вішова

Быць гаспадаром на роднай зямлі — гэта ў першую чаргу адказваць за тых, хто на ёй жыве, працуе і песню спявае. Аляксандр Лапацентаў дапамагаў удзельнікам мастацкай самадзейнасці. Дзесяць працэнтаў да заробку ад аклада.

установай “Калгас “Радзіма”. Алена Хартава памятае Аляксандра Міхайлавіча з дзяцінства, бо ў адной вёсцы з ім жыла, з яго дзедзьмі — Наташай і Алегам — у адной школе вучылася. Алена ці не з шасці гадоў спявала вельмі няблага, таму ўдзельнічала ва ўсіх клубных мерапрыемствах. І ўсё гэта — на ўважлівых вачах Лапацентава. Яна згадвае, што Аляксандр

Міхайлавіч быў высокім, добрым, заўсёды шчыра ўсміхаўся, паважаў людзей і любіў жыццё. І сілу, і дабрывню сумяшчаў вельмі арганічна.

Гэтым і тлумачыцца тое, што з адказнасцю ён ставіўся і да сельскай гаспадаркі (заслужыў за гэты клопат тры ордэны), і да мясцовай культуры (сярод высокаўважанага за гэта быў у высокім аўтарытэце).

Тут варта вось што падкрэсліць. Быць гаспадаром на роднай зямлі — гэта ў першую чаргу адказваць за тых, хто на ёй жыве, працуе і песню спявае. Каб той клопат кепскім быў, дык і песня не гучала б. Карацей, на першым месцы ў Лапацентава чалавек знаходзіўся, а потым ужо — ураджаі з надоямі. А цяпер — пра галоўнае.

СРОКІ ўКЛАДАЦЬ У ЧАЛАВЕКА

Дазволю сабе невялічкае адступленне. Упершыню напісаў пра Вішоў ці не пятнаццаць гадоў таму. Надзвычай уразіла, што Аляксандр Лапацентаў дапамагаў удзельнікам мастацкай самадзейнасці. Дзесяць працэнтаў да заробку ад аклада. Нідзе такога на той час не было! Няма і цяпер. Справдечная праблема — камандзіраваныя для “самадзельшчыкаў” на выездзе. Каб не хадзілі галоднымі... У Вішоў і гэта пытанне вырашалася.

Мяне вучылі вяртацца да важнай тэмы не раз і не два. Так і раблю. Бо гэта стасункавання вішоўскіх гаспадарнікаў і работнікаў культуры падаецца мне выключна важнай для развіцця беларускай вёскі...

Алена Хартава доўга распаўядала мне, што зрабіў кіраўнік “Калгаса “Радзіма” для мясцовай культуры. Па сутнасці, уся матэрыяльна-тэхнічная база клубнай установы створана за кошт інвестыцый СВК. Гэта гукаўзмацняльная апаратура,

светлае абсталяванне, касцюмы для ўсіх калектываў і для кожнага з мерапрыемстваў. За гэтыя гады колькасць клубных фарміраванняў вырасла з 10 да 17. А гэта 255 чалавек, з іх — 145 дзяцей.

За кошт фундацый ад “Калгаса “Радзіма” ўзялі ў Вішове летні амфітэатр. Зрабілі і пякарню. Не бугафорскую, а самую сапраўдную — для фальклорных пясядзелаў і выпечкі хлеба па ўнікальнай мясцовай рэцэптуры...

2 кастрычніка мінулага года Аляксандр Лапацентаў памёр на 68 годзе жыцця.

СЫН ЗА БАЦЬКУ

Але гісторыя не завяршылася. Сын Лапацентава — Алег — працаваў юрыстам. Работнікі СВК прапанавалі яму сярод іншых стаць кіраўніком арганізацыі. Праўленне гэтую кандыдатуру адобрыла.

Алег Аляксандравіч у сваім першым выступленні на новай пасадзе ці не ў першую чаргу пераканаў прысутных, што ўсе культурныя традыцыі ў Вішове застануцца нязменнымі, больш за тое — будучы удасканалвацца.

Бацька сынам быў бы вельмі задаволены.

СПРАВА ДАЛІКАТНАЯ

У Вішове табышчэ гукаўзмацняльнай тэхнікі, светлай апаратуры, сцэнічных касцюмаў — акцыя не адзінакая, а доўгатэрміновая. “Любая наша просьба, жаа Алена Хартава, — задавальняецца. Натуральна, лішняга не просім, стараемся далікатна ўсё рабіць, бо ведаем, якімі няпростымі высілкамі дастаюцца грошы ў сельскай гаспадарцы.

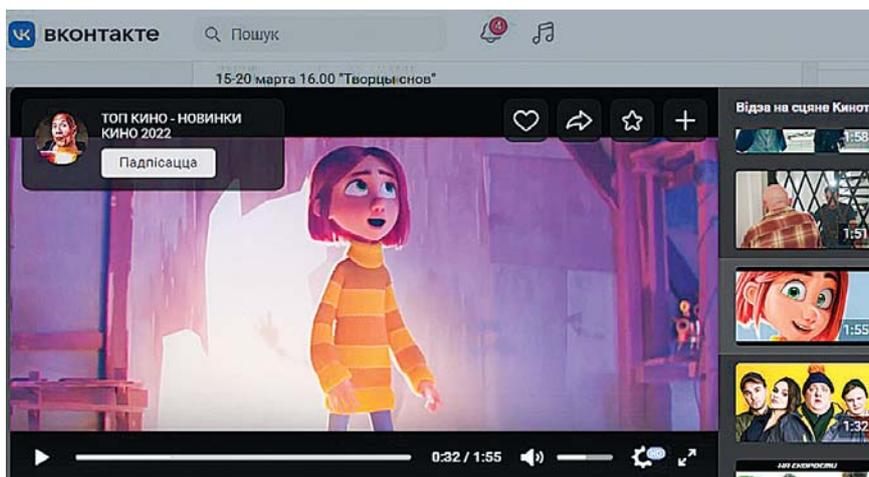
Тым не менш “Калгас “Радзіма” трымае мясцовую культуру пад пастаянным кантролем. Пасля асноўнай планёркі ладзіцца планёрка “культурная”, з абавязковым удзелам кіраўніцтва з абодвух бакоў. Заўжды ёсць што абмеркаваць. Творчы бок лобга мерапрыемства — за клубнікамі, фінансавы — за аграрнікамі.

Гаворка не толькі пра канцэрты і засеўкі з зажынкамі. У Вішове рэалізуюцца праекты па выяўленні мясцовых талентаў, ладзіцца мерапрыемствы раённай акцыі “Палітра Бялыніцкага краю”... Днямі ў танцавальнай зале ЦСК рэалізуювалі праект “Тэрыторыя памяці і славы”, прысвечаны Году гістарычнай памяці.

ЗАМЕСТ ЗАКАНЧЭННЯ

Не ведаю, калі зноў напішу пра Вішоў. Але вельмі хочацца, каб слава гэтага паселішча була, як і раней, выклікала заўдзячэнне ў адных, а другіх прымусала браць на ўзбраенне навуку шчырай павагі да чалавека.

Многія кінатэатры Беларусі цяпер працуюць значна больш паспяхова, чым у 2020 ці першай палове 2021 года, калі з-за абмежаванняў, звязаных з распаўсюджаннем Covid-19, многія ўстановы сферы былі вымушаны змяніць ці адмяняць паказы новых фільмаў. Праца ў кінавідэагаліне паступова наладжваецца. Што прапануюць кінатэатры наведвальнікам, чым завабляюць на кінасеансы, як працуюць у інтэрнэце — пра ўсё гэта ды пра многае іншае даведлася “К”.

Відэаролікі да мультфільмаў у адной з сацыяльных сетак кінатэатра “Кастрычнік” у Чачэрску

Паслугі на любы густ, або Як завабіць глядача ў кінатэатр?

СУПРАЦОЎНІЦТВА НА КАРЫСЦЬ

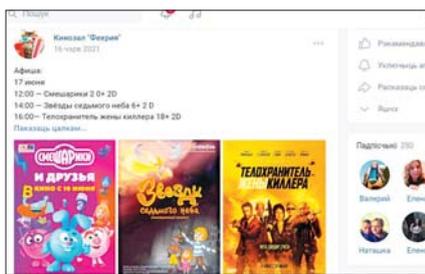
Натуральна, пэўныя абмежаванні ў сувязі з распаўсюджаннем Covid-19 засталіся ў некаторых раёнах краіны і да сёння, скажам, у Зэльве, што на Гродзеншчыне. Па словах загадчыка сектара па кінавідэаабслугоўванню Зэльвенскага раёна Валерыя Сімончыка, палчас дэманстрацыі кіно ў зале робіцца расадка глядачоў з захаваннем сацыяльнай дыстанцыі, а ўсе неабходныя санітарна-эпідэміялагічныя мерапрыемствы праводзяцца на пастаяннай аснове.

Паглядзець кіно, як адзначыў Валерыя Сімончык, цяпер завітаюць крыху менш людзей, чым раней, таму асноўны кантынгент для кінавідэапаказаў, на які цяпер робяць стаўку ў Зэльве, — школьнікі. Па гэтай прычыне значна актывізавалася супрацоўніцтва з мясцовым аддзелам адукацыі.

Разам з тым, сёння ўзнікаюць і пэўныя пытанні па дэманстрацыі новых фільмаў.

— Апошнім часам, у сувязі з праблемамі дэманстрацыі кінапраэм’ераў у Расіі, у нас таксама ўзнікаюць з гэтым пэўныя пытанні, — адзначыў Валерыя Сімончык. — Так, у Расійскай Федэрацыі цяпер мяняюцца дыстрыб’ютары, якія пастаўлялі нам новыя фільмы, што для нас не заўсёды зручна. Але ж у гэтым ёсць і пэўная карысць. Скажам, раней мы маглі аддаць за новую стужку 70 тысяч расійскіх рублёў, а ўжо потым усё, што зараблялі ад праекта, пакідалі сабе. А цяпер часцей за ўсё прапаноўваецца іншы варыянт: нам пастаўляюць новы фільм, а мы ўжо потым аддаём дыстрыб’ютару 50 працэнтаў ад таго, што змаглі зарабіць на кінапаказах. Натуральна, гэты, апошні з названых, варыянт супрацоўніцтва для нас значна больш выгадны.

Да слова, калі вяртацца да праблемы змянення колькасці наведвальнікаў кінасеансаў,

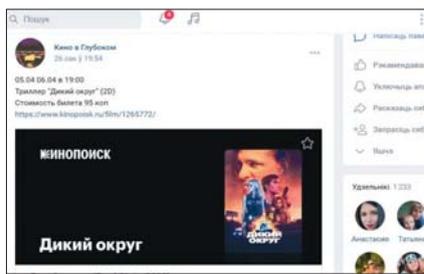
Паведамленні пра кінасеансы ў Зэльве ў адной з сацыяльных сетак

дык пра гэта мне гаварылі і ў супрацьлеглым кутку Беларусі — у Горках Магілёўскай вобласці. Так, па словах дырэктара мясцовага кінатэатра “Крыніца” Таццяны Кульковай, хоць на сеансы цяпер завітае крыху менш людзей, чым раней, установа не зачынялася ні на адзін дзень.

— Каб прыцягнуць увагу людзей, мы дэманструем не толькі кінаанімі, а ладзім і кіналекторыі, — кажа Таццяна Кулькова. — Таксама ўвалі шэраг новых відаў платных паслуг, сярод якіх гульня ў настольны аэрахакей. Таксама адкрылі дзіцячую гульнявую пляцоўку. А летам у нас працуе дзіцячы батут-манеж і можна пакатацца на электрамобілі. І, канечне, мы праводзім у кінатэатры ўсе неабходныя санітарна-эпідэміялагічныя мерапрыемствы ды расаджваем глядачоў з захаваннем сацыяльнай дыстанцыі.

БІЛЬЯРДАМ СЫТЫ НЕ БУДЗЕШ

І гэта не адзіны прыклад, калі ў кінатэатрах спрабуюць прывабіць наведвальнікаў з дапамогай самых розных цікавостак. Скажам, у Чачэрску, што на Гомельшчыне, таксама зрабілі ўхіль на аказанне як мага больш шырокага спектру платных паслуг. Як адзначыў дырэктар мясцовага кінатэатра “Кастрычнік” Сяргей Мельнікаў, па ўстанове

Рэклама кінаанімаў у райцэнтры Глыбокае на старонцы ў сацыяльных сетках

Кінатэатр “Крыніца” ў Горках прапануе розныя віды дадатковых паслуг

функцыяне ўласны, — маецца на ўвазе, дзёржэўны, а не прыватны, — бар, бильярд, кінавідэадыскатэка, а яшчэ для ўсіх ахвотных прапануюцца фотапаслугі — здымкі выпускнога вечара ў школе, дзіцячым садзе, на вяселлі ды іншых знакавых мерапрыемствах. Акрамя таго, тут аказваюць паслугі па друку фота на дакументы, па раздрукоўцы фотаздымкаў ці дакументаў з электронных носбітаў, робяць ксеракопіі.

— Ва ўмовах сённяшняй канкурэнцыі з дамажнімі кінатэатрамі і прыватнікамі, нам трэба працаваць больш актыўна, — лічыць Сяргей Мельнікаў. — Скажам, раней мы шмат гадоў толькі бралі арэндную плату за

працу прыватнага бара, але цяпер вырашылі аказваць гэтыя паслугі — па продажы напіткаў, салодкай ваты, папкорну і іншых прысмакаў для дзяцей і дарослых — самастойна, бо гэта запатрабаваны прадукт у нашых наведвальнікаў.

Як адзначыў суразмоўца, гэты вопыт па аказанні розных і шматлікіх відаў дадатковых платных паслуг распаўсюджаны на ўсёй Гомельшчыне, чаму вельмі паспрыяў генеральны дырэктар камунальнага ўнітарнага прадпрыемства “Гомельскінівдэапракат” Аляксандр Лаўрыненка. Менавіта намаганнямі кіраўніка абласнога кінавідэапракату не так даўно былі зладжаны выязныя семінары ды-

рэктараў раённых кінатэатраў у Мазыр, Рагачоў і нават у Гродзенскую вобласць. На гэтых семінарах усе прысутныя змаглі пазнаёміцца з працай сваіх паспяховых калег, абмяняцца карысным вопытам, а потым прымяніць у працы ўспрымае практычнай дзейнасці.

— Натуральна, у 2020 годзе мы значна недавыканалі план, бо Covid-19 унёс значны негатывны ўклад у выкананне плана платных паслуг, калі былі адменены масавыя мерапрыемствы ці ўведзены пэўныя абмежаванні на наведванне кінатэатраў, — кажа Сяргей Мельнікаў. — Але сёння гэтыя абмежаванні ўжо знятыя, і ў 2021 годзе ў нас быў вялікі плюс па платных паслугах, план мы перавыканалі. Але ж, калі параўноўваць з дакавідным 2019 годам, дык на той узровень мы пакуль што, на жаль, не выйшлі, хоць, зразумела, і імкнёмся да гэтага. А што будзе далей — пакажа час.

КІНО БЕЗ КІНАТЭАТРА

Калі ў тых раёнах, пра якія ішла гаворка раней, кінатэатр у горадзе — будзённая рэальнасць, дык у горадзе Глыбокае, што ў Віцебскай вобласці, свайго асобнага будынка для кінапаказаў не існуе.

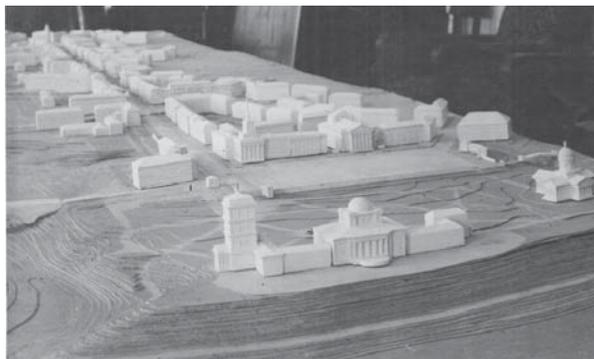
— Свайго кінатэатра ў раёне не маем, таму арандуем гледзельную залу на 130 месцаў у мясцовым раённым Цэнтры культуры, — кажа метадыст РЦК Таццяна Ламан. — У нас ёсць свая група ў сацыяльных сетках, дзе мы пастаянна размяшчаем аб’явы пра кінаанімі, а таксама вывешваем афішы пра прэм’еры фільмаў каля будынка РЦК і ў самім Цэнтры культуры.

Кошты на паказы фільмаў у Глыбокім — прыкладна такія ж, як і ў іншых кінатэатрах Беларусі. Напрыклад, фільм да з’яўлення гадзін каштуе 95 капеек, фільм ў фармаце 3D — 2,75 рубля для дарослых і 1,75 рубля для дзяцей. А за звычайны дзіцячы сеанс трэба будзе аддаць усяго 50 капеек з чалавека. Для параўнання прывяду кошты ў Горках: фільм для дзяцей тут таксама “пацягне” на 50 капеек, а фільм для больш дарослага наведвальніка вар’іруюцца ад 2 да 5 рублёў за сеанс.

Як бачна, зарабіць на падобных сеансах значную суму не заўсёды выпадае, асабліва, калі галоўны кантынгент спажываюць — школьнікі. Таму ўвядзенне дадатковых відаў платных паслуг — гэта, што ні кажа, не прыхамаць, а надзённая патрэба часу. Вынік ад падобнай дзейнасці — навідавоку, асабліва ў тых раёнах, дзе да традыцыйных відаў платных паслуг уводзяцца мноства іншых, розных, у першую чаргу, на дзяцей і іхняе баўленне часу перад і пасля кінасеансамі. Што ж, шалкам зразумелы і, больш за тое, перспектывны кірунак працы аічыннага кінатэатраў, які дапамагае ім выжываць у нялёгкіх умовах сённяшняй неаслабнай канкурэнцыі з інтэрнэтам і прыватным кінапракатам.

В. С. Бурлака. Фатаграфія агароджы парка культуры і адпачынку імя А. В. Луначарскага. 1966 год

Макет Цэнтральнай плошчы з відам на вуліцу Камсамольскую, парк імя Луначарскага, Набярэжную ракі Сож. 1954 год

Іван Бурлака, 1945 год

рамогі). Па краях гэтага “зала-тога трохкутніка” знаходзіліся плошчы Прывакзальная, Архітэктурная (сёння — плошча Паўстання). Савецкую плошчу было вырашана перайменаваць у Цэнтральную. Іван Бурлака з 1952 па 1954 год распрацоўваў праект яе добраўпарадкавання.

ПЛАНЫ ДОЙЛІДА

Былы франтавік, ардэнаносец Іван Бурлака імкнуўся да стварэння мемарыяльнай гарадской прасторы, звязанай з Перамогай савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Горадабудаўнік бачыў гэта так: да буйнейшай новай магістралі — да вуліцы Перамогі — прымыкае аднайменная плошча з манументам пераможцам, што вызвалілі Беларусь ад гітлераўскіх акупантаў.

Помнік Леніну дойлід уяўляў альбо каля цэнтральнага ўвахода ў парк, альбо бліжэй да вуліцы Савецкай — каля Кіеўскага спуску. У 1958 годзе па праекце архітэктара Спірына насупраць будынка драматычнага тэатра быў узведзены помнік Леніну.

Іван Бурлака замест Дома акцёра прапанаваў пабудаваш будынак драматычнага тэатра. У 1955 годзе ў тэатра з’явіўся свой дом, аўтарам праекта якога стаў архітэктар Тарасенка.

Насупраць Кіеўскага спуска Іван Фёдаравіч бачыў будынак Палаца спорту, а не фізкультурнага тэхнікума. У 1960 годзе мары здзейсніліся.

Адміністрацыйны будынак у неакласічным стылі са шпілем і каланадамі (для кіраўніцтва горада ці вобласці) Іван Фёдаравіч планаваў увесці справа ад будынка тэатра, там, дзе знаходзілася пажарная каланча (у сённяшні час — РУП “Белтэлекам”, Гомельскі філіял). Будынак абласнога выканаўчага камітэта быў узведзены каля Дома фізкультуры і спорту “Спартак”.

Іван Фёдаравіч, сыходзячы з італьянскай традыцыі эпохі Адраджэння, марыў упрыгожыць плошчу некалькімі каланадамі. А яго думка аб перыметральных азеляненні гарадской прасторы адпавядала старажытна-рымскаму горадабудаўнічаму мастацтву, ў якім былі прыняты арганізаваныя рэгулярныя пасадкі расліннасці па памежжы форума.

Цэнтральную плошчу гомельскай горадабудаўнік бачыў як вузлавую і дынамічную кропку горада, якая стварае камфорт як для вялікай колькасці гараджан, што наведваюць парк і тэатр, так і для аўтамабільнага транспарту.

У 1960 годзе, да 90-годдзя Леніна, Цэнтральная плошча і вуліца Камсамольская атрымалі яго імя.

У 2020 годзе Гомель стаў другім пасля сталіцы горадам, дзе на найважнейшай гарадской плошчы быў узведзены 60-метровы флагашток з галоўным сімвалам дзяржавы.

Алена ВЕДЗЬ,
вядучы бібліятэкар Гомельскай абласной бібліятэкі

Па італьянскай і рымскай традыцыях

Гісторыя Базарнай плошчы

У 2019 годзе Гомельская абласная бібліятэка стала ўладальнікам архіва сямі Бурлака, які быў перададзены дачкой архітэктараў Аленай Іванаўнай Жукавай. Творчая спадчына Івана Фёдаравіча і Валянціны Савішны з’яўляецца ўнікальным дакументальным сведчаннем адраджэння Гомельшчыны пасля Вялікай Айчыннай вайны і архітэктурнай гісторыі рэгіёна ў 1950–1970-я гг.

Сучасны Гомель сфарміраваўся ў пасляваенныя часы, пераадолювачы катастрафічныя разбурэнні Вялікай Айчыннай вайны. Наш горад пацярпеў ад акупацыі, як і іншыя абласныя цэнтры Беларусі, і пасля вызвалення адраджаўся падвоенымі тэмпамі.

І.Ф. Бурлака. Эскіз варыянту забудовы Цэнтральнай плошчы. 1952 год

ВОБЛІК — АЎТЭНТЫЧНЫ

У 1950 годзе ў Гомель прыехалі выпускнікі Кіеўскага інжынерна-будаўнічага інстытута (на сёння — Кіеўскі нацыянальны ўніверсітэт будаўніцтва і архітэктуры), якія нарадзіліся ў Харкаўскай вобласці — маладая сям’я архітэктараў Бурлака. Іван Бурлака к часу заканчэння інстытута ўжо меў 10 выкананых самастойна і ў суаўтарстве праектаў і таму Саветам Міністраў БССР быў прызначаны старшынёй Гомельскага абласнога аддзела па справах архітэктуры.

У пасляваенны перыяд гомельскія горадабудаўнікі, якіх узначалі Іван Фёдаравіч, імкнуліся комплексна вырашыць праблемы добраўпарадкавання гістарычнай часткі горада. Таму сучасныя праекты і плошча імя Леніна, парк імя Луначарскага, палац Румянцавых і Паскевічаў архітэктары ўспрымали непадзельна, у адным стылістычным вобразе. Таму і парк, і палац захавалі аўтэнтычны воблік. Іван Бурлака распрацоў-

ваў праект добраўпарадкавання сучаснай плошчы імя Уладзіміра Леніна.

СТАЛА САВЕЦКАЙ

Першапачаткова гэтая гарадская прастора была гандлёвай. З канца XVIII стагоддзя тры разы на тыдзень на Базарнай плошчы збіраліся гандляры і пакупнікі, два разы ў год праводзіліся кірмашы: у студзені — Васільеўскі, у верасні — Узвядзенскі. Ад плошчы промянімі разыходзіліся вуліцы Румянцаўская (ў сённяшні час — Савецкая), Замкавая (праспект Леніна) і Фельдмаршальская (Пралетарская).

Сучасныя абрысы плошча стала набываць у XIX стагоддзі. Былі пабудаваны Петрапаўлаўскі сабор (у сённяшні час — Свята-Петра-Паўлаўскі кафедральны сабор), капліца ў гонар імператара Аляксандра II і кас-

цёл, гасцінны двор і гандлёвыя рады, ратуша і пажарная каланча, якая стала самай высокай пабудовай Гомеля. Да пачатку XX стагоддзя плошча была галоўнай гарадской прасторай і выконвала функцыі саборнай, ратушняй і гандлёвай.

З вясны 1923 года Базарная плошча стала называцца Савецкай. Толькі ў 1940-м гэта архітэктурная прастора перастала называць гандлёвую функцыю. У гэтым жа годзе быў разбураны будынак касцёла.

АДРАДЖЭННЕ І ДОБРАЎПАРАДКАВАННЕ

У 1941-м горад быў захоплены гітлераўскімі войскамі. Пасля вызвалення 26 лістапада 1943 года на пажарнай каланчы быў узняты Чырвоны сцяг.

Пасляваенныя горадабудаўнічыя канцэпцыі прадугледжвалі пабудову ці рэканструкцыю

адкрытай урбанізаванай прасторы. Плошчы разумеліся як парадны цэнтр горада і праектаваліся прамавугольнай формы з абавязковым азеляненнем. Сыходзячы з генеральнага плана 1946 года, гомельскія архітэктары планавалі ўзводзіць на прадстаўнічай гарадской прасторы манумент Сталіну, фізкультурны тэхнікум і Дом акцёра. Плошчу з Домам акцёра збіралі назваць Тэатральнай. Але пасляваенная горадабудаўнічая канцэпцыя так і не стала даўгатэрміновым кіруючым дакументам, бо паскоранае развіццё Гомеля апераджала генеральны план.

Таму ў 1950 годзе гомельскія архітэктары распрацавалі новую канцэпцыю. Галоўнымі гарадскімі вуліцамі павінны былі стаць Савецкая, Камсамольская (сёння — праспект Леніна) і будучая вуліца, якая аб’яднала б вуліцу Савецкую і чыгуначны вакзал (сёння — праспект Пе-

Там, дзе некалі жыла Дальва...

Хатынь, Доры, Шунеўка, Азарцы, Залатухі, Брыцалавічы, Ала, Рэпаўшчына, Калюты, Жарнасекі, Булы, Росіца і яшчэ дзясяткі і дзясяткі назваў — гэта вёскі, якія навечна ўвайшлі ў трагічны летапіс мінулай вайны, — гарачая, балючая, гнеўная праўда і памяць Беларусі.

Жыхары больш як двухсот нашых разбураных у вайну гарадоў і 9097 спаленых вёсак, з якіх 188 — не змаглі наогул адрадіцца, а больш за пяць тысяч былі знішчаны разам з усімі жыхарамі ці часткай насельніцтва, — маюць што сказаць свету. Не толькі пра той фашызм, супраць якога біліся нашы прадзеды, дзяды і бацькі, але і пра той, які мы ўбачылі б, калі б акупантам і калабаршчыністам удалося дабіцца “канчатковага ўрэгулявання ў Еўропе”, г.зн. рэалізаванні палітыкі “выпаленай зямлі”.

У мінулым годзе наша газета ўжо расказвала пра некаторыя беларускія мемарыялы, звязаныя з вялікай драмай той страшэннай і бесчалавечнай вайны, уключаючы лёсы вёсак Хатыні, Шунеўкі, Чырвонага Берага, Доры. Зараз раскажам і яшчэ пра адну загінуўшую вёскачку, якая ўсяго за 10 дзён да поўнага вызвалення Лагойшчыны трапіла пад жорсткае кола фашысцкіх варвараў. У тых часы акупанты ўдзельнічалі ў будымашабнай карнай аперацыі супраць партызан і мірных жыхараў пад кодавай назвай “Баклан” (“Котлоган”). Яна праводзілася з 25 мая па 23 чэрвеня 1944 года, ахопліваючы тэрыторыі Барысаўска-Бягомльскай і Сенненска-Аршанскай партызанскіх зон: гэта ў раёнах Мінскай, Віцебскай і тагачаснай Вілейскай абласцей. І вось зусім непрыкметная, маленькая вёскачка з цудоўнай назвай Дальва якраз і трапіла ў зону ўвагі злобленага ворага. Здаецца, Дальва стала апошняй беларускай вёскай, “жыўцом” спаленай гітлераўцамі незадоўга да поўнага вызвалення нашай Бацькаўшчыны.

...Лагойшчына. Насупраць вёскі Жардзяжы на 77-м кіламетры аўтатрасы Мінск — Віцебск збочвае асфальтавая дарога, якая праз сасновы бор вядзе ў былую вёску Дальву. Талы яна ўваходзіла ў Пleshчаніцкі раён Мінскай вобласці (зараз Лагойскі раён). Там, дзе некалі, напэўна, было поле, усоды абпал дарогі ляжаць крушні камення, падобныя да велічэзных бульбін. Дзе-нідзе, на ўзгорках, як па камандзе, замерлі сасонкі, аброслыя мяккім, сівым лішайнікам. У такім вольным часе размяшчаліся хаты і гаспадаркі дальвінскіх сялян.

Вёска Дальва вядома з XVII стагоддзя. Яна і яшчэ дзве бліжэйшыя сядзібы, Бытнава і Рубеж, належалі памешчыкам Полевічам. Потым былі і іншыя ўладальнікі. Пасля Кастрычніцкай рэвалюцыі гаспадары эмігрыравалі ў Польшчу, а жыхары,

Мемарыяльны комплекс “Дальва”. Фрагмент

які ў пачатку 30-х аб’ядналіся з суседзямі ў калгас імя Дзям’яна Беднага, сталі будаваць новыя жытццё. Аралі, сеялі, збіралі збожжа, гадавалі свойскую жывёлу і птушку. Калі пачалася Вялікая Айчынная ўсё бяздольнае насельніцтва вёскі пайшло ваяваць, а ў дамах засталіся толькі два пажылыя мужчыны, 13 жанчын і 29 дзяцей, у тым ліку і двое гасцей з суседняй вёскі. Дык вось, калі ў чэрвені 1944-га сюды набліжаўся фронт, фашысцкая бланда была ў самым разгары. Карнікі — эсэсаўцы і паліцаі 26-га паліцэйскага палка, здаецца, на чале з Георгам Вайсігам — увайшлі ў Дальву. Пазганялі ўсіх жыхароў у дом Васіля Кухаронка, кінулі ў акно гранату і дом падпалілі з агнямётаў. Для фашыстаў — звычайная практыка: за гады вайны яны навучыліся прафесійна знішчаць тысячы мірных беларускіх гарадоў і вёсак.

Захаваўся аповед Мікалая Пятровіча Грыльовіча, адзінага ацалелага жыхара Дальвы, у тых часы 13-гадовага вясковага хлапчука.

“...Нанач немцы спыняліся, акупваліся, а днём ішлі зноў працэсваць лес. Раніцаю бацька павёў пасвіць каня, кіламетры два ад вёскі. Маці разбудзіла мяне падмяніць яго, нават і правяла туды. Бацька з маткай пайшлі дамоў. Я пасу каня, а праз некаторы час пачуліся стрэлы і выбухі — там, у вёсцы. Я спярша ўзяўся распутваць каня, ён быў спутаны жалезным путам, — дык правазіўся некаторы час, а потым кінуў і без каня пабег у вёску. І ўбачыў — дагарае дом Васіля Кухаронка. Па жыхе пабег у свой дом, а гітлераўцы ўжо садзіліся на машыны і ад’язджалі ў кірунку Жардзяжоў. Я ўбег у хату. Як толькі пераступіў парог — пасцелі раскіданы, лыжкі ляжаць на сталае раскладзены...

Мне стала страшна. Я падняў крык, стаў клікаць бацьку і маці, але ніхто не адкілаўся. Пабег да таго дома, які гарэў. Агонь перакінуўся ўжо на другія хаты. Я бегаў вакол, крычаў, клікаў на палмогу, але — нідзе нікога. Цішыня. Толькі трэск агню... Тады пабег назад туды, да каня, распутай яго і прыехаў верхам у вёску. Выгарала амаль уся Дальва, толькі там, дзе стаялі ліпы, упыніўся агонь. Паглядзеў — нідзе нікога, і павярнуў у летнюю стаянку, у тую схованку. Там застаў аднаго чалавека з Крутой Гары. Той спалохаўся мяне, але потым я аклікнуў яго, аказваецца, ён з Пleshчаніні ўцёк ад немцаў. Мы з ім пераначавалі ў зямлянцы, а назаўтра пайшлі ў вёску Становішча. Я знайшоў там сваякоў, і з гэтымі сваякамі мы прыйшлі ў Дальву. Тады я пабачыў, што сапраўды спалілі ўсіх людзей. Пабачыў спаленых...”

жэрдкамі. Пасля вайны Прусевіцкі сельсавет паставіў жалезную агароджу, а саўгас — сціплы абеліск з паціканцовай чырвонай зоркай.

А новы мемарыял з’явіўся 15 ліпеня 1973 года. Гэта была дыпломная праца выпускніка Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута, скульптара Уладзіміра Церабуна, аднаго з лепшых вучняў народнага мастака БССР, прафесара Андрэя Бембеля. Пазней Церабун стаў заслужаным дзеячам мастацтва і лаўрэатам прэміі камсамола Беларусі. Калі не памыляюся, гэта першы дыплом на скульптурнай аддзяленні, які быў з адпаведнай дапрацоўкай цалкам рэалізаваны ў сапраўдныя мемарыялы. Будаваць помнік дапамагалі многія людзі: супрацоўнікі Беларускага дзяржаўнага камітэта па тэлебачанні і радыёвяшчання, камсамольцы Аколаўскай школы, Лагойскі райкам камсамола, вайскоўцы, жыхары суседніх вёсак і г.д.

У 2013 годзе Уладзімір Церабун распрацаваў і рэалізаваў праект канцэпцыі паэтапнай

Фрагменты мемарыяла “Дальва”

Гэта было роўна за дзесяць дзён да вызвалення. Ужо з дапамогай савецкіх салдат жыхары суседніх вёсак раскідалі жалывае пяцілішча Кухаронкавай хаты і знайшлі астанкі сарака чатырох жыхароў Дальвы, у тым ліку і старшыні калгаса Петра Грыльовіча з жонкаю — бацькоў ацалелага Мікалая. Брацкую магілу тады наспех абгародзілі

реканструкцыі мемарыяла, які пасля доўгага часу свайго існавання ўжо патрабаваў рэстаўрацыі і абнаўлення.

...На шырокай паляне, дзе некалі жыла Дальва, над зялёным, ціхім наваколлем узвышаецца постаць бронзавай журботнай Маці. Менавіта яна, чатырохметровая скульптура жанчыны, да якой у страху і адчаі прытуліўся аголены хлопчык, з’яўляецца дамінантай мемарыяла. За імі зямлі як бы вырастаюць тры абпаленыя чорныя бэлькі, якія сімвалізуюць рэшткі таго самага дома, у якім былі спалены дальвіны.

Справа ад скульптурнай кампазіцыі — памятная сцяна з імёнамі ўсіх загінуўшых. Сэрца сцяне, калі чытаеш, што толькі з сям’і Грыльовічаў загінулі 17 чалавек, з сям’і Буцвілоўскіх — 12 чалавек! Далей, ледзь у бок, ідзе бетонная дарожка (дзе калісьці была цэнтральная вуліца), уздоўж якой па абодвух баках высаджаны 44 бярозы ў памяць пра загінуўшых. Усяго ў вёсцы было 12 дамоў. На месцы пяці з іх усталяваны бетонныя вянцы зрубавы, а на прыступках ля парогаў раскіданы розныя бытавыя рэчы: цясларскі інструментарый, школьныя падручнікі і кнігі, скрыпка, дзіцячыя лялькі, клубкі нітак і г.д. Гэта пранізлівае памяць пра тое, што тут калісьці жылі мірныя людзі са сваімі клопатамі, маленькімі радасцямі і вялікімі надзеямі.

Не так даўно ў пачатку дарожкі-алеі, якая вядзе да мемарыяла, школьныя падручнікі і кнігі, скрыпка, дзіцячыя лялькі, клубкі нітак і г.д. Гэта пранізлівае памяць пра тое, што тут калісьці жылі мірныя людзі са сваімі клопатамі, маленькімі радасцямі і вялікімі надзеямі.

Не так даўно ў пачатку дарожкі-алеі, якая вядзе да мемарыяла, школьныя падручнікі і кнігі, скрыпка, дзіцячыя лялькі, клубкі нітак і г.д. Гэта пранізлівае памяць пра тое, што тут калісьці жылі мірныя людзі са сваімі клопатамі, маленькімі радасцямі і вялікімі надзеямі.

Ад гэтых паэтычных радкоў вострая гаркота напаяўнае душу любога наведвальніка мемарыяла. У гэта сам на сабе знаць, калі ўпершыню пабываў тут. Праўда, даўно гэта было, але прысмак гэтай горчыхы вельмі доўга не даў мне спакою. І упэўнены, што гэта пачуццё будзе суправаджаць кожнага, каму давядзецца пабываць у спаленай Дальве...

БЕЛАРУСКІ ДЗЯРЖАЎНЫ МУЗЕЙ ГІСТОРЫІ ВЯЛІКАЙ АЙЧЫННАЙ ВАЙНЫ

г. Мінск, пр-т Пераможцаў, 8.
Тэл. +375 (17) 203 07 92, +375 (29) 144 07 92, +375 (17) 327 11 66

- Пастаянная экспазіцыя.
- Выстаўка "Лічы на сэрцы", прымаркаваная да 100-годдзя з дня нараджэння М.А. Савіцкага. Да 19 красавіка.
- Выстава "Аляксандр Дзігалаў. Да

110-годдзя з дня нараджэння". Да 21 кастрычніка.

- Майстар-класы ў "Музеі для дзяцей" – **пластылінавы жывапіс і малюнак у тэхніцы граттаж** (серада – нядзеля з 10.00 да 17.00)

НАЦЫЯНАЛЬНЫ ГІСТОРЫКА-КУЛЬТУРНЫ МУЗЕЙ-ЗАПАВЕДНІК "НЯСВІЖ"

г. Нясвіж, вул. Ленінская, 19.
Тэл.: +375177020602, 20660, +375295518051, +375291903149

Аддзел экскурсійнай і інфармацыйнай дзейнасці: г. Нясвіж, вул. Гейсіка, 1.

- Выстава жывапісу Алега Курашова "Ах, март, і я дыханне прачу...". Да 16 мая.

Палацавы ансамбль:

- Міжнародны выставачны праект "Castrum doloris. Пахавальны цырыманіялі нясвіжскага двара". У складзе пастаяннай экспазіцыі.

- Выставачны праект Максіма Петруля "deКанструкцыя". Да 3 ліпеня. У складзе пастаяннай экспазіцыі.

- Выстава-атракцыён па матывах творчасці ветэрана беларускай анімацыі, мастака і рэжысёра Аль Мацюзэўскай "Час – хуткая рака" ў рамках мерапрыемстваў па правядзенні Года гістарычнай памяці. Да 30 чэрвеня.

- Виртуальная выстава "Нясвіж – здабытак сусветнай культуры".

- Виртуальная выстава Паўла Татарнікава "Магнацкія двары і замкі Беларусі".

Ратуша:

Пастаянная экспазіцыя:

- "Гарадское самакіраванне ў Нясвіжы ў XVIII – 1-й палове XIX стст".

- "Нясвіж у міжваенны час. Людзі падзеі".

- Калекцыя гадзіннікаў XIX – XX стст "Культура часу". З фондаў музея-запаведніка.

Мерапрыемствы:

- Экскурсія з элементамі гістарычнай гульні "Музейныя вандрўкі".
- Квэст "Карта сямі каралеўстваў".
- "Дзень нараджэння ў Ратушы". Група да 12 чалавек ад 6 да 11 гадоў.
- "Дзень нараджэння з Карамелькай (Лол Пчолкай)". Група ад 4 да 10 чалавек ад 4 да 12 гадоў.

Цэнтральны батанічны сад. Фестываль чароўных ліхтароў

Беларуская дзяржаўная акадэмія мастацтваў

аб'яўляе конкурс на замяшчэнне пасадаў прафесарска-выкладчыцкага складу:

- дацэнт кафедры жывапісу;
- дацэнт кафедры рэжысуры кіно і тэлебачання;
- дацэнт кафедры графічнага дызайну;
- старшы выкладчык кафедры жывапісу;
- старшы выкладчык кафедры інтэр'ера і абсталявання;
- выкладчык кафедры інтэр'ера і абсталявання;
- старшы выкладчык кафедры прамысловага дызайну.

Тэрмін падачы заяў – адзін месяц з дня апублікавання аб'явы.

Заявы і дакументы, згодна з Палажэннем аб конкурсе, падаваць на імя рэктара Акадэміі на адрас: 220012, г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 81, аддзел кадраў; **тэлефон:** 366 93 41.

Чытайце ў наступным нумары:

Якія мясціны ў Беларусі варта наведаць, каб адчуць гераізм і трагедыю нашага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны?

Ці мае цікавыя планы Глыбоцкі Дом раместваў?

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАПІСКА НА ГАЗЕТУ "КУЛЬТУРА"

ПРАЗ ІНДЫВІДУАЛЬНЫ (63875) І БЕДАМАСНЫ (638752) ІНДЭКСЫ. З дапамогай банкаўскай карткі газету можна вылісаць праз Інтэрнэт-сервіс на сайце "Белшоп" (пункт "Афармленне падпіскі на друкаваныя сродкі масавай інфармацыі").

НАЦЫЯНАЛЬНЫ МАСТАЦКІ МУЗЕЙ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Новы выставачны корпус на вул. К. Маркса, 24

- Выстава "Анатоль Анікейчык. Агонь душы і сэрца жар". Да 17 красавіка.
- Выставачны праект "Ад партрэта да шаржа", прысвечаны творчасці мастака Міхаіла Лісоўскага. Да 17 красавіка.

г. Мінск, вул. Леніна, 20. Тэл.: 397 01 63 (экскурсійнае бюро)

Пастаянныя экспазіцыі.

- Творчая сустрэча з Нінай Пліюзінай у рамках выставы "Разам з сонцам". Наведаць мерапрыемства можна па білете ў музей 16 красавіка а 14-й гадзіне.

- Выставачны праект "Ніна Пліюзіна. Разам з сонцам". Да 17 красавіка.

- Выстава "Майстры лінаграфіі". Да 17 красавіка.

- Выстава "Памяць народа. Вялікая Айчынная вайна ў мастацтве", прымаркаваная да

Года гістарычнай памяці. Да 17 красавіка.

- Сумесны выставачны праект Мастацкага музея Рэспублікі Беларусь, Музея гісторыі горада Мінска і Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны "Міхаіл Савіцкі. Да 100-годдзя з дня нараджэння". Да 18 красавіка.

- Выстава "Пад знакам рыбы. Жывапіс Леба Отчыка". Месца знаходжання – Арт-кафэ. Да 19 красавіка.

ЗАМКАВЫ КОМПЛЕКС "МІР"

г.п. Мір, Карэліцкі раён, Гродзенская вобласць.
Тэл.: (8-01596) 2 82 90, (8-01596) 2 82 70

Пастаянная экспазіцыя.

- Выстава "Белая зброя краін свету". 1-ы адсек Паўночнага корпуса Мірскага замка. Да 19 чэрвеня.

- Виртуальная экскурсія па выставах: "Аб'ядноўваючы прастору і час: беларускія землі на картах XVI – XVIII стст"; "На адным полі ваары".

- Аглядныя і тэматычныя экскурсіі.
- Экскурсіі з элементамі тэатрызацыі для дзяцей і дарослых.

- Сямейная квэст-экскурсія "Легенды і паданні Мірскага замка" (група ад 2 да 5 чалавек).

- Тэматычная экскурсія з элементамі квэсту для дзвюх "Інтрыгі Купідона".
- Тэматычная экскурсія "Падарожжа ў часе" для дзяцей малодшага школьнага ўзросту па асноўнай музейнай экспазіцыі.

- Музейныя заняткі для дзяцей сярэдняга школьнага ўзросту: "Святочная стравы для князя па старадаўнім рэцэпце"; "Асаблівае жаночае касцюма XVIII ст"; "Архывацыя войска і вайсковая справа ВКЛ у XVI ст"; "Печы з каробкавай кафлі XVI – XVII стст. у палацы князёў Радзівілаў".

МУЗЕЙ "ДОМ ВАНЬКОВИЧАЙ КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА І ПАЛОВЫ XIX СТ"

г. Мінск, вул. Інтэрнацыянальная, 33а.
Тэл.: 358 88 78

Пастаянныя экспазіцыі.

- Тэматычная праграма "Ад Даравальнай нядзелі да Вялікадня". Групы фарміруюцца па папярэдням запісе. Да 23 красавіка.

- Спектакль тэатра сценяў "Сядзібы прывід". Па папярэдням запісе кожную суботу а 12-й і 16-й гадзінах. Для арганізаваных груп кожную гадзіну штодзённа.

- Квэст-гульня "Тэямніцы старажытнай сядзібы".

- Сюжэтна-гульнявая праграма "Метамарфозы ў сядзібным доме". Удзельнікі пазнаёмяцца з традыцыямі маскарнадных паказаў XVIII стагоддзя і – з дапамогай інтэрактыўу – з экспанатамі музейнай калекцыі.

- Сюжэтна-гульнявая праграма "Мова веера". Удзельнікі пазнаёмяцца з культурай веера розных часоў і народаў, навуачна мове веераў знаках і мастацтву зносін.

НАЦЫЯНАЛЬНЫ АКАДЭМІЧНЫ ВЯЛІКІ ТЭАТР ОПЕРЫ І БАЛЕТА РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

г. Мінск, пл. Парыжскай Камуны, 1.
Тэл.: +375 (17) 2431041 (каса), +375 (17) 361 54 93

- 16 – "Карман" (опера ў 3-х дзеях) Ж. Бізэ (12+). Дырыжор – Мікалай Калядка. Пачатак у 19.00.

- 17 – "Стварэнне свету" (балет у 2-х дзеях) А. Пятрова (12+). Дырыжор – Мікалай Калядка. Пачатак у 18.00.

- 19 – "Пікавая Дамы" (опера ў 3-х дзеях) П. Чайкоўскага (12+). У партыі **Графіні** – лаўрэат міжнародных конкурсаў Алеся ПЯТРОВА (Міхайлаўскі тэатр)

- У партыі **Германа** – Міхаіл БЕКУА (Марыінскі тэатр). Дырыжор – Алег Лясун. Пачатак у 19.00.

- 20 – Канцэрт "Сучасныя раманы ў старажытным стылі" (12+). Раманы і песні А. Вярцінскага, А. Пятрова, М. Тарывердзіева, І. Шварца, Г. Гладкова, А. Рыбінікава і інш. Пачатак у 19.00.

- 21 – "Лангата" (опера ў 2-х дзеях) П. Чайкоўскага (6+). Дырыжор – Юрый Караваяў. Пачатак у 19.00.

- 22 – "Спартак" (балет у 3-х дзеях) А. Хачатуряна (12+). Дырыжор – Мікалай Калядка. Пачатак у 19.00.

ЗАСЛУЖАНЫ КАЛЕКТЫ У БЕЛАРУСКІ ТЭАТР "ЛЯУКА"

г. Віцебск, вул. Пушкіна, д. 2.
Тэл.: +375 212 66-90-77 (каса)

- 16 – "Насарог і Жырафа" (гісторыя незвычайнага сямейства на 2 дзеі) Х. Юнтэра (4+). Пачатак у 11.00.

- 17 – "Чарамара" (гісторыя шчасця

- на 2 дзеі) (7+) А. Первік. Пачатак у 11.00.

- 23 – "Папалушка, або Крыштальёвы чаравічкі" – чароўная казка на 2 дзеі) Ш.Пяро (5+). Пачатак у 11.00.

КУЛЬТУРА

ШТОТЫДНЁВАЯ ГРАМАДСКА-АСВЕТНІЦКАЯ ГАЗЕТА, ДЛІА ДАСУГУ (КУЛЬТУРА, МАСТАЦТВА)

Выдаецца з кастрычніка 1991 года.

Заснавальнік — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь. Рэгістрацыйнае пасведчэнне № 637, выдана Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец — Рэдакцыйна-выдавечная ўстанова "КУЛЬТУРА І МАСТАЦТВА".

Дырэктар — ДУЛЕВІЧ Віктар Іванавіч.

Першы намеснік дырэктара — КРУШЫНСКАЯ Людміла Аляксееўна. Прыёмная: (017) 334 57 41, 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77. Чвэрціты паверх. Бухгалтэрыя: (017) 334 57 35.

Галоўны рэдактар — КРЫВАНОС Аляксандр Паўлавіч;

Адказны сакратар — МАЛІНОВСКАЯ Галіна; аглядальнік рэдакцыі: Надзея БУНЦВІЧ, Антон РУДАК, Павел САЛІАВУ Ільвіч, Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ, Данііл ШЭЙКА, эмісер ЮРКЕВІЧ; мастацкі рэдактар — Наталля ОВАД.

Сайт: www.kimpress.by. E-mail: kultura@tut.by.

Адрас рэдакцыі: 220013, Мінск, пр. Незалежнасці, 77, чвэрціты паверх. Тэлефоны: (017) 286 07 97, (017) 334 57 23. Тэлефон-факс: (017) 334 57 41. Рэкламны аддзел: тэл. (017) 286 07 97, 334 57 41. Аўтары допісаў паведомляюць прозвішча, поўнацю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі

(нумар пашпарта, дату выдачы, кім і калі выдадзены пашпарт, асабісты нумар), асноўнае месца працы, зваротны адрас.

Аўтарскія рупаліскі не рэзунуюцца і не вяртаюцца. Меркаванні аўтара могуць не адпавядаць пункту гледжання рэдакцыі. Аўтары нясуць адказнасць за дакладнасць матэрыялаў. *Матэрыял на правах рэкламы. © "Культура", 2022.

Наклад 3101.

Індэкс 63875, 638752. Рознічны кошт — па дамоўленасці. Падрасна ў друк 15.04.2022 у 18:00. Замова №778. Рэспубліканскае ўнітарнае прадпрыемства "Выдавечтва "Беларускі Дом друку". 220013, г. Мінск, праспект Незалежнасці, 79/1. ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004.